

ACCESUL LA ARHIVE

Nr. 13
(319)

27 martie-2 aprilie 1996

Gabriel Dimisianu
despre Ion Ianoși pag. 14
„Idei inoportune“ și
Dan C. Mihăilescu
despre Gabriela
Adameșteanu pag. 15
„Obsesia politicii“

masă rotundă la GDS

pag. 8-9

**Sorin Antohi și
Stelian Tănase
– inițiatorii
discuției despre
arhive**

58B-16

A fost oare întâmplător că tocmai săptămîna trecută s-au făcut publice datele Eurobarometrului referitoare la opțiunea cetățenilor români pentru intrarea țării lor în Uniunea Europeană și în NATO? Sigur că nu. În privința Uniunii Europene, această informare era cît se poate de firească înainte de apropiata deschidere a Conferinței Interguvernamentale de la Torino, ce va lua în discuție noua arhitectură europeană. În privința NATO, informația era tot atît de necesară. Recentă decizie a Dumei de Stat de a nu recunoaște destrămarea Uniunii Sovietice, vizita secretarului general al NATO, Xavier Solana, și a secretarului de stat american, Warren Christopher, la Moscova, declarațiile ultimei săptămîni probează temperatura incandescentă în care se poartă discuțiile despre lărgirea NATO în contextul anului electoral în Rusia și SUA. Unii analiști atribuie campaniei electorale a lui Boris Elțin și acordul de uniune pe care acesta l-a pregătit cu președintele belarus Lukașenko pentru a fi semnat la 2 aprilie. Manifestația împotriva acestui acord (la care sînt invitate să adere și Kazahstanul și Kirgizstanul), la 24 martie, în Minsk (capitala unei „republici liniștite”, în care partizanii refacerii fostului spațiu sovietic controlează Parlamentul, iar despre independența presei nu se vorbește, pentru că ea nici nu există), așază într-un posibil context dramatic evoluția onora dintre fostele republici sovietice. Doar cu cîteva zile mai înainte, la 20 martie, în Praga, secretarul de stat Warren

Christopher dăduse însă asigurări că „istoria nu poate fi întoarsă în loc. Cu cinci ani în urmă, milioane de foști cetățeni sovietici și-au ales de bunăvoie independența. Statele Unite le susțin drepturile și decizia de a și-o păstra”.

Cel puțin pînă în vară, cînd se vor termina alegerile prezidențiale din Federația Rusă, situația are toate șansele să se mențină confuză și încordată. Precauția occidentală pentru ca Rusia

cieri ruso-belarus s-a lucrat încă de acum doi ani. (Ca să nu mai menționăm modul de implicare a NATO în Bosnia, care implică o strategie și o țintă diferite – menținerea păcii.)

Dorința cetățenilor români de intrare a țării lor în NATO și în Uniunea Europeană în procente pe care Eurobarometrul ni le-a pus la dispoziție (97% pentru UE și 95% pentru NATO) poate fi, desigur, citită și ca o probă a

azi: convulsionată de mișcări sociale prin care irumpe permanent sărăcia în care trăiește cea mai mare parte a locuitorilor țării, impotmolită în corupție. Cu mai multă precizie ca altădată, la aceeași întîlnire de la Praga, secretarul de stat american a enumerat criteriile de integrare în NATO ale proaspetelor democrații: „responsabilitatea construirii dinăuntru a stabilității democratice, în care alegerile libere și economia de piață sînt doar primii pași, construirea unei adevărate culturi democratice (incluzînd toleranța, respectarea drepturilor omului și a punctului de vedere al minorităților), dorința de a învăța să trăiești cu amintirea episoadelor dureroase ale trecutului, presa liberă, sindicatele, relații de bună vecinătate, încheierea tratatelor, rețeaua de organizații non-guvernamentale, privatizarea, cadrul stabil pentru investiții, reforma economică, instituții responsabile care să se confrunte cu sărăcia, corupția, delincvența, distrugerea mediului”.

Enumerarea criteriilor și compararea lor cu situația din România pot crește, pe bună dreptate, anxietatea celor 95% din cetățenii care doresc intrarea în NATO. Următorii pași, a declarat Warren Christopher, vor fi în decembrie. Atunci se va hotărî cine dintre cei aflați în camera de așteptare va intra în NATO.

Cine și cînd.

Pînă atunci, însă, proba electorală va fi traversată nu doar Federația Rusă și SUA, ci și de România.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Camera de așteptare

să nu se simtă amenințată de extinderea Alianței Nord-Atlantice (aminarea noilor democrații ținute în camera de așteptare), s-a văzut devansată de proiectul restabilirii statutului de supraputere al Rusiei. Tentativele de refacere a sferei de influență ruse apar acum nu doar în forma agresivă a lui Jirinovski ori Ziuganov, ci și în aceea mai abilă, mai dificil de contestat a lui Elțin. Ipoteza autodizolvării blocului militar occidental (dezvoltată, cu subtilitatea sa obișnuită, de d-l Pavel Câmpeanu în numărul trecut din „22”), ca o soluție posibilă pentru a induce blocului militar opus absența dorinței de reînviere, este, după părerea mea, infirmată total de noile date. Potrivit declarațiilor premierului rus Viktor Cernomîrdin, la acordul de aso-

anxietăților față de riscul de a se trezi în aceeași sferă de influență din care au sperat să-i fi scos sacrificiul din Decembrie 1989.

„Nici o națiune nu va mai putea fi alipită unei zone-tampon între marile puteri sau trimisă în sfera de influență a unei alte națiuni”, a declarat Warren Christopher la aceeași întîlnire de la Praga. Dar un comentariu recent al unui corresponsal al agenției Reuter, Jonathan Clayton, așeza România în categoria outsider-ilor, alături de Bulgaria sau Țările Baltice. Pentru țările balcanice, unul dintre principalele motive este înapoierea lor economică.

Înapoiere pentru care, cel puțin în ceea ce privește România, responsabili sînt cei care au guvernat-o în ultimii 6 ani și au adus-o în stadiul în care este

SCRISORI OPINII DREPT LA REPLICĂ

Stimată redacție,

Abordez, cât mai concis posibil, câteva probleme, cu teme diferite, profitând de existența paginii a doua a revistei.

1. Privitor la ortografia cu „ă” și „sunt” au apărut unele opinii în paginile „Curier 22” ale revistei.

În numărul 33 (287) din 16-23 august 1995 mi-am permis să-mi expun și eu punctul de vedere.

Problema mi-a persistat în preocupare, întrucât, citind conținutul revistelor, *volens-nolens*, constatam menținerea ortografiei adoptate în timpul regimului de tristă amintire. Sincer să fiu, situația mă deranja, dar nu atât scrierea în sine, cât faptul că nu-i găseam motivația, deși încercam s-o înțeleg.

De aici însă și pînă la a renunța la abonament era o cale inacceptabilă.

Pe această temă, încă în cursul anului trecut, am întreținut discuții cu cele două nepoate ale mele (una în clasa a III-a, iar cealaltă clasa a IX-a). Ambele au confirmat introducerea în școli a ortografiei cu „ă” și „sunt”.

Mă întorc în urmă cu câteva zeci de ani și arăt că după instituirea obligativității scrierii cu „ă” și „sunt” au circulat unele opinii, neoficiale și neverificabile. Unii îl învinuiau (în termeni nu prea reverențioși) în special pe un anumit lingvist, despre care afirmam că în acest fel încearcă să suprimă încă o dovadă a originii noastre latine.

Cert este că la ora actuală există de o parte o scriere oficială, iar de cealaltă parte se află revista, care practică altă ortografie.

Față de această situație, consider că ar fi oportun, pentru mai multe motive, implicarea cuiva, din partea redacției, în abordarea temei și luarea unei poziții.

2. Diversitatea de păreri cu privire la aceeași problemă este normală. Totuși a decepționat pe mulți oameni de bună-credință lipsa de unitate, măcar în chestiuni importante și în momente cruciale, a intelectualilor din țară, dar în special a nucleului din Capitală, întrucât în această grupare se pun mari speranțe, sub aspectul contribuției incontestabile ce o poate avea la însănătoșirea societății noastre.

S-ar putea ca alegerile din acest an să confirme ori să infirme temeinicivitatea uneia sau alteia din variantele (alternativele) ce au constituit motiv de separare, sperăm temporară.

3. Concluzia cu care își încheie d-l H.-R. Patapievici articolul intitulat „Doa măsură și un morman de cadavre” (apărut în nr. 3/1996 al revistei „22”) ar trebui, cred eu, continuată, în sensul de a se milita, prin mijloace adecvate, pe lângă Tribunalul Penal Internațional de la Haga, cât și pe lângă forurile naționale competente, spre a fi aplicată imprescriptibilitatea, ca și inoperanța amnistiei față de infracțiunile săvârșite și de comuniști contra păcii și umanității, întrucât art. 121 alin. 2 din Codul penal român nu-i exceptează pe aceștia de la răspunderea penală.

Precedente, prin analogie, există – și anume, cele două Tribunale Militare Internaționale, de la Nürnberg și Tokyo (pentru Extremul Orient), cât și instanțele naționale similare instituite după terminarea celui de-al doilea război mondial, instanțe care, după cum se știe, au desfășurat o activitate eficientă.

De menționat că, și sub acest aspect, Albania deja ne-a devansat.

4. După modesta mea părere, cred că măcar anumite părți din serialul intitulat „Memorialul durerii” ar trebui reprogramate în anumite ore din zilele libere, ca simbăta ori duminica, înainte de amiază. Aceasta spre a putea fi vizionate și de către unii elevi, în special din

clasele IX-XII, care, avînd un program foarte încărcat (cantitativ și calitativ), dorm la orele de difuzare a filmului.

Consider că necesitatea vizionării acestui film documentar de către cît mai mulți tineri nu mai trebuie argumentată.

Țin totuși să arăt că unii tineri, aflîndu-se sub diferite influențe, zimbesc neîncredători atunci cînd li se relatează atrocitățile ce au avut loc în timpul comunismului.

Necunoscînd trecutul nu prea îndepărtat, nu au posibilitatea de a înțelege nici unele fenomene și procese economice, sociale și politice ce au loc acum, cu atît mai puțin formarea unei viziuni de anticipație.

Ovidiu Chirilă, pensionar,
Oradea, 11 martie 1996

Mult stimată redacție,

I. Cu privire la Legea străinilor, aș dori să relatez următoarele:

În ultimii 25 de ani am călătorit – ca turist – în toate țările din Europa, de la Atlantic la Bosfor și de la Narvic la Palermo, cu excepția Albaniei.

Înainte de 1989, o serie de țări precum Turcia, Austria, Finlanda, Norvegia, Portugalia și toate țările socialiste nu pretindeau viză de intrare – prezentarea pașaportului era suficientă pentru intrarea în aceste țări.

Niciodată și în nici o țară nu m-a întrebat nimeni de unde vin, unde mă duc și unde voi locui – și nici n-am fost obligat să mă prezint la vreo autoritate oarecare. Mi-aduc însă aminte că odată, la obținerea vizei de intrare în Grecia, am fost întrebat dacă și pe cine cunosc în Grecia. I-am răspuns că eu cunosc foarte multe personalități din Grecia și am fost rugat să le spun numele și adresa. Am răspuns atunci că îi cunosc pe Platon și pe Aristotel, pe Fidas și pe Pericle – după care a început să ridă și a acordat imediat viza.

II. Cu privire la tergiversarea punerii în funcțiune a termocentralei atomoelectrice de la Cernavodă, după părerea mea este vorba despre o acțiune directă sau indirectă a KGB, care nu dorește ca România să devină independentă din punct de vedere energetic și să rămână cît mai mult dependentă de gazele naturale din Rusia, să ne poată șantaja permanent și să ne țină cu sabia lui Damocles deasupra capului, astfel încît să jucăm așa cum ni se cîntă de la Kremlin.

În plus, și aceasta mi se pare mult mai greu, plata acestei energii slăbește economia noastră națională, așa încît nu mai rămîn resurse pentru autofinanțarea înzestrării armatei la nivel corespunzător obligațiilor noastre de intrare în NATO, ceea ce ne va conduce la situația că, deși am fost prima țară care am solicitat această înscrisoare, vom ră-

mîne ultima care va fi primită – sau nu va fi primită niciodată.

G. Nicolescu,
Rimnicu Vilcea, 10 martie 1996

Stimată redacție,

Eu sînt un om căruia, sper, Dumnezeu i-a dat o oarecare putere de înțelegere și, prin împrejurări, am beneficiat și de o oarecare pregătire, ambele suficiente ca să nu fiu amețit de tot soiul de baliverne ideologice, lozinci propagandistice și tot tipul de mici diversioni, fie ele mediate chiar prin TVR (că L-ul a zburat și nici nu i-a fost vreodată locul pe această siglă).

Un cetățean de condiția mea știe să „aleagă”, dacă, bineînțeles, are ce alege, iar dacă unii, de aceeași condiție, nu sînt de acord cu ce aleg eu, o fac pentru că sînt „isteți” și „descurcări”; și, în definitiv – nu-i așa? – contează să le meargă lor bine, restul românilor nu au decît să se descurce cum știu. Nu mă pot abține de a vă reda reflecția unui bătrîn ardelean, clientul a două războaie mondiale, reflecție făcută prin anii '53-'55 față de tatăl meu, care era învățător la sat. Iat-o: „Dom'le învățător, cînd mă uit la românii noștri mă apucă guta. Is, săracii, ca vacile care se mulțimesc c-o dat Dumnezeu și le-o pus și azi o țir' de fin în iesle, da' nu știu, săracele, că șura-i goală! Da' eu, dom'le învățător, crez că domni' ăia mari știu asta, dar se fac că nu văd, numa' să le hie lor ghine. Vai de mama copiilor și nepoților noștri, da' și de-a lor, că Dumnezeu nu bate cu parul!”

Știu! Știu că unii domni vor sări ca arși, simțindu-se foarte jigniți. Domniile lor n-au decît să privească cu atenție în trecut, apoi de jur-împrejur, astăzi și, dacă se poate, cu voia dumnealor, și puțin în viitor, dar cu bunul-simț și buna-credință a românului, de care fac atîta caz. Că, mai ales după unii din domniile lor, sîntem de neam ales și foarte deștept și tare mult caz fac din toate acestea, dar nu știu cum se face că am dus-o și o ducem cel mai prost din Europa, degeaba o tot asurzim cu „Noi sîntem rromăni!”, tot dînd vina pe alții. Este timpul să știm măcar ce avem de făcut de acum încolo, căci timpul trece și balmăjeala-i mare.

Stimată redacție! Este clar că România, în momentul de față, traversează o perioadă de criză acută – atît pe plan intern, cît și pe plan extern – și că, zic eu, se impune mai mult ca niciodată promovarea unei clase politice care să ocupe un spectru de culori similar țărilor europene dezvoltate. O clasă politică caracterizată prin bună-credință, etică – dacă nu perfectă, cel puțin acceptabilă –, competență și lipsită de stridențe extremiste, fie de stînga, fie de dreapta, și, poate mai mult ca niciodată, lipsită de naționalisme ieftine și răsuflete pentru timpul în care trăim. În fond, nu acesta-i scopul viitoarelor alegeri?

Mai naște și România oameni? Iar dacă „da”, unde să-i căutăm? Această-i întrebarea! Fără supărare! Dacă cetățeanul obișnuit parcurge presa noastră de la stînga la dreapta ori invers, îi vine pur și simplu să facă o baie bună sau să înceapă să cînte „Noi sîntem rromăni!” sau să fredoneze „Trec rînduri, rînduri, muncitorii” etc.; ori începe să ridă, „așa, în neștire”, de toți și de toate, ca proasta în țîrg, cînd satul arde; ori se simte apăsător de eternul și dezarmantul „complex mioritic”; ori nu înțelege mare lucru.

Stimată redacție! Multe nu am cîștigat după evenimentele din '89, dar cert este că cel puțin am dobîndit libertatea de exprimare și acesta nu-i puțin lucru. Poate, zic eu, unii dintre dumneavoastră ar trebui să se sacrifice și să renunțe la maniera nu „savantă”, dar oarecum pretențioasă pentru o categorie de

oameni nu prea citiți și nici inițiați în probleme economice, politice și istorice; categorie de oameni în general debusolată și amețită în școlile noastre de tot soiul de teorii istorice, politice și economice, aservite unor grupări care, iată, pe la noi, de 50 de ani, nu au somn și poftă de mîncare de grîile poporului. Or fi obosit, săracii! Este timpul să se mai odihnească.

Nu mai harul și talentul unor oameni de meserie pot găsi calea spre inima marelui public.

Oare nu se pot edita niște publicații cu „priză”, care să abordeze probleme serioase în fond, dar într-o manieră accesibilă, plăcută și antrenantă? Cine știe?! Poate că vor reuși să ne deștepte „acum sau niciodată”! Iată, în fond, miezul problemei care mă frămîntă.

Cu stimă,

Ing. Gheorghită Ioan,
Făgăraș, 02.02.1996

Stimată redacție,

Întrebare: unde, cui trimitem observațiile noastre pentru a ajunge la autorii diverselor articole publicate în revista dumneavoastră? Vă rugăm să ne răspundeți, fiind o problemă de interes larg. Deci:

1. Domnule Ilie Șerbănescu, rămîneți la problemele economice pe care le tratați excelent; lăsați altora politica.

2. Domnule Paul Goma, o grămadă de români de-ai noștri, „de bine”, nu vă cunosc, nu s-au îmbulzit să vă citească cărțile apărute după '89 (acum nu mai apare nimic). Eu vă admir, dar înfrîngerea dumneavoastră iminentă în alegeri s-ar putea să vă afecteze prea mult; nu merită.

3. Majestatea Sa Regele Mihai să nu renunțe să-și viziteze țara.

Către redacție: Recenziile, expozițiile (d-l Kessler) ar trebui să ocupe spațiu mai mic, ca și dreptul la replică aferent. Să crească numărul persoanelor, personalităților intervievate. Care este pulsul civic al marilor orașe – Timișoara, Iași etc. Nu se inițiază nicăieri nimic unde semnăturile noastre multe ar putea câștiga ceva?

S-auzim de bine,

Nagy Elena, Cluj-Napoca, 27.10.1995

Atenție: Prețul abonamentelor prin redacție „22” rămîne același

Deși costurile hîrtiei și ale tipografiei ne-au silit să creștem prețul revistei, prețul abonamentelor rămîne același pentru a veni, atît cît putem, în sprijinul cititorilor noștri fideli. Așadar, și de acum înainte **abonamentele trimestriale contractate prin redacție 22 (nu la Oficiile Poștale) costă:**

6.000 lei cu expediere prin poștă

5.500 lei cu ridicare de la redacție

Reduceri pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război:

4.500 lei cu expediere prin poștă

4.000 lei cu ridicare de la redacție

Cei interesați sînt rugați să achite la sediul redacției (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa: **Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, București.**

Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: **Revista „22” Calea Victoriei 120, sector 1, București**, cu specificarea pentru **Serviciul de Difuzare**.

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES

EMIL HUREZEANU

Little „Big Men“ - despre corupție -

Infecții oportuniste?

Fenomenul corupției se percepe în România de azi ca un fel de alternativă obligatorie a normalității. O a doua natură, ai spune, a felului de a fi al unei societăți tulburate, „tranzitorii“, a unui stat supus, din interiorul său, celor mai diverse și uluitoare excese ale nelegiurii. Corupția este explicată și practică, în același timp, în mod foarte diferit. Ea este socotită cel mai adesea drept o manifestare epifenomenală a pasajului subit și smucit dinspre economia planificată și statul polițienesc spre economia de piață și societatea deschisă. Ea apare, în raționamente alarmante, în presă îndesată, ca înțelepciunea conexă a: parlamentariilor, bancherilor, capitaliștilor, politicienilor din partidul de guvernământ, miniștrilor, politicienilor din partidele coalizate – cit a fost cazul –, directoratului anului 6 după Ceaușescu. Polițiștii îi acuză pe judecătorii de facilitarea corupției, prin protecții speciale acordate vinovaților, judecătorii îi acuză pe politicieni, pentru insuficiențele protecții legale acordate magistraturii. Corupția este un fenomen supra-partinic, traversează întreaga societate și de ea s-au făcut vinovați și autohtonii și străinii. Ea vine și dinspre răsărit și dinspre apus, având ramificații viguroase de-a lungul traseelor nord-sud. Obiectul corupției a atins proporții apocaliptice: avioane de pasageri și elicoptere de luptă, palate și grădini, hoteluri și restaurante, combinate și CAP-uri, portofolii ministeriale și posturi de diplomați, dosare, mai ales dosare, ale tuturor împotriva fiecăruia și invers, voturi și moțiuni de cenzură, Kent și stele de general, meciuri de fotbal – în sfârșit, totul devine domeniul de vină a corupției. De corupție se fac vinovați și se acuză rînd pe rînd bandiții și vardiștii, apoi bandiții între ei și vardiștii între ei. Politicienii nu scapă nici o ocazie din a confirma regula de aur a corupției, în definiția ei clasică: „folosirea abuzivă a puterii în vederea îmbogățirii particulare“ (J.J. Senturia, *Corruption, political*, 1931).

În timp ce vinovații sînt deseori cunoscuți, pe baza probelor, în timp ce vinovăția e dovedită și ea face obiectul unor legi în vigoare, rareori justiția combate corupția. Ai spune, mai degrabă, că o însoțește neputincioasă, ca într-un fel de maraton al dansului pe frînghiie: dedesubt e însă mereu o plasă sigură, profund flexibilă: clanurile și mafiele politice, pe care un etnolog le-ar putea depista și într-o tradiție comunitaristă a intrajutorării excesive, în zona solidarităților tradiționale ale societăților aceleale, în cromatica-balcano-dunăreano-mediteraneană.

Comunismul și ceașismul au contribuit însă la transformarea corupției ca metodă abuzivă și ilegală de obținere a unor avantaje personale în structură de stat, în ideologie abia camuflată a longevității, în metodă omniprezentă de pervertire a valorilor morale ale societății pre-totalitare. Așadar, există corupție, dar nu există corupți, remarca la un moment dat Nicolae Manolescu, după cum, în Decembrie 1989, a existat terorism fără teroriști. Avem aici un binom expresiv,

definind un sistem fundamental corupt: din punct de vedere politic, din punct de vedere moral, din punct de vedere comercial, să zicem. În medicină – mai precis, în tratamentul tuberculozei – sînt cunoscute așa-zisele „infecții oportuniste“. Omul intră în spital grav bolnav, urmează să fie tratat de tuberculoză. Se-mbolnăvește, în schimb, sau în același timp, de tot felul de alte boli, aproape inevitabile. Explicația medicilor e științifică, și deci credibilă. Explicațiile politicienilor români, care, în plină expansiune metastatică a corupției, își consolidează concetățenii prin invocarea „răului (de) mare“, cit timp durează traversarea dinspre comunism spre capitalism nu sînt convingătoare; tuberculoza e tranziția, „bat-o s-o bată“, corupția e și ea acolo o infecție oportunistă, un mizilic, un fel de ceea ce nemții numesc o *Schönheitsfehler* – un bigudiu uitat, nici măcar o eroare, zbrîrlind nițel frumusețea. Există însă motive să ne ocupăm de corupție ca de un teribil subiect, atîta vreme cit (și medicii nu pot decît să confirme acest lucru) uneori cel ce se vindecă de tuberculoză, la capătul tranziției, e doar defunctul: victima corupției fără corupți, a terorismului fără teroriști.

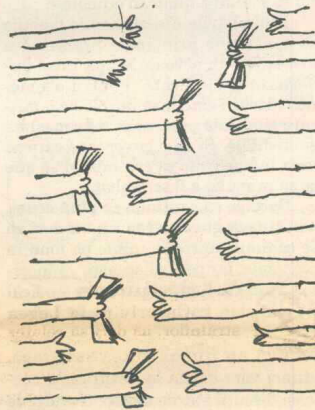
Homo manipulator

Tradiția lui „a lua și a da“ e imemorială. Așa-zisul „principiu al reciprocității“, bunăoară, descoperit de Richard Thurnwald în cercetările sale în, pe atunci, colonia germană din Africa Nouă Guinee de Nord-Est, confirmă de altfel legile Babilonului sau ale Vechiului Testament: „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte“ nu este decît varianta punitivă a unui comerț cu prestații și contraprestații reciproce, marcînd istoria umanității, în cele mai felurite formule. Marcel Mauss, în *Essai sur le don*, 1923, constată că relația „a da și a lua“, practică în societățile primitive, menține chiar, ceea ce numim azi, „pacea socială“. Malinowski, celebrul antropolog, studiindu-i pe tribianzii africani și sistemul lor de schimb, „kula“, constată că relațiile de afaceri, în general, nu sînt posibile decît „între prieteni ce-și fac constant cadouri, «atenții»“.

E celebră și utilă și teoria sau tipologia reciprocității, stabilită de Marshall Sahlins (*Stone Age Economics*, London, 1974). Potrivit ei, depistăm în toate societățile tradiționale, mai întîi așa-zisa „reciprocitate generală“: prestația, serviciul, darul se fac fără ca recompensa sau revanșa să se efectueze imediat. Ar urma „reciprocitatea balansată“ sau „echilibrată“, unde compensația este imediat executată și absolut egală cu prestația. În sfârșit, „reciprocitatea negativă“, forma mai modernă a tipologiei, există atunci cînd, din capul locului, actorul A urmărește o recompensă mult mai mare din partea partenerului său, actorul B. Principiul reciprocității nu trebuie însă confundat cu relațiile de intrajutorare dintre membrii aceleiași familii, ai aceluiași clan sau între prieteni. De altfel, etnologii observă că pe măsura avansării de la stadiul economiei comunitare, bazată pe relații personale și de asistență mutuală, la cel al

economiei de circulație, bazată pe concurență, proprietate privată și bani, reciprocitatea generală devine negativă. Apar tensiuni și angoase în privința prestațiilor de la sine înțelese, într-un climat arbitrar al „societății datului din coate“, cum numesc și anglo-saxonii și germanii capitalismul arbitrar al performanței personale. Acestea duc inevitabil la așa-zisa *soziale Kälte* – răceala socială, care caracterizează deosebi capitalismul timpuriu –, atît în perspectiva istorică a celui occidental, cit și în ipostaza sa actuală central-est europeană. Noul capitalism, spre deosebire de vechiul socialism sau capitalismul rod al statului social, devine astfel scena predilectă a „tranzacțiilor inegalității“ (Max Schimidt).

În sfârșit, în această încercare de teoretizare a antropologiei și a sociologiei corupției, să enumerăm și alte două concepte, actuale și de relevanță și în state occidentale, nu doar în țările lumii a treia sau într-un stat în tranziție spre capitalism, precum România. Germanii vorbesc, chiar în mod curent, de așa-zisa *Vetternwirtschaft* – economia verișorilor, în traducere literală

– un fel de corupție bazată pe nepotism. Birocrații – oameni politici, funcționari de stat, primari, magistrați – își avantajează, în acest sistem, apropiații, membrii de familie, într-un registru preponderent de „reciprocitate balansată“. Unchiul își ajută nepoții, iar aceștia din urmă răspund, relativ repede și în aceeași măsură, cel puțin prin lealitate și fidelitate. Metoda a funcționat copios în România ceașistă, în aparatul politic dictatorial, dar face ravagii și în economia bieșală – jumătate stat, jumătate „nașul“ – a tranziției. O ilustrare violentă a aplicării răsturnate a acestui principiu am avut recent în Irak: dictatorul și-a executat ginerele la fel de prompt pentru „trădare“, pe cit l-a lansat pe orbita puterii prin integrare familială.

O specialitate, și ea fecund prezentă în România, este și așa-zisa „*République des cousins*“, republica verișorilor, un fel de supraspecie a economiei verișorilor, încercați și de un irepresibil apetit de putere politică. În „republica verișorilor“ însă, spre deosebire de „economia verișorilor“, suveranul, arbitru principal al mecanismului instituțional, statul, nu este poporul, ci cumetrii, șogorii, văruii, finii, „noi și-ai noștri“ – așadar, membrii unei comunități, autodefinită prin apartenență comună, nu doar familială, ci și de natura intereselor generale, aflate în *off-side*-ul legalității de stat. Aici cutuma de grup funcționează în sfidarea legii. Malinowski vorbește chiar de „protocrație“, referindu-se la acest tip de societate, de republică a verișorilor, în care „sînt aso-

ciate un maxim de autodisciplină cu un minim al constringerii“.

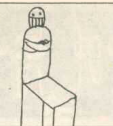
Întreaga evoluție a megacorpției românești în ultimii ani, semnalată, de la generalul Florică Incoace, să zicem, în aparatul de putere, girat de PDSR, logofeții lui naționali și locali, se înregistrează în formula marcată de o împunitare efectivă a republicii verișorilor. E vorba în primul rînd de apartenența la un codex de valori ale supraviețuirii politice și economice, moștenite de la ceașism, dar, în mod paradoxal, nu de urmașii acestuia, ci de ceașistii înșiși. A doua republică – ea însăși ilegală, structural coruptă din punct de vedere istoric –, a lui Nicolae Ceaușescu (1965–1989), nu s-a prăbușit decît aparent, la nivelul semnelor și înscrisurilor în 1989. Ea se prelungeste în a treia republică (1992–?), a cărei naștere continuă să fie, în ciuda valabilității certificatului de naștere (Constituția), o formă de avort istoric înregistrat într-un catafist diferit. Însă republica verișorilor are în România o temeinicie care transcende legitimitățile indoielnice ale republicii statale însăși.

Stăpînii republicii verișorilor sînt cunoscuți în literatura de specialitate drept „the big men“. Ereditatea, oricit ar fi de promițătoare, nu-i caracterizează în primul rînd. Ei domnesc, recitîndu-și constant puterea, doar prin practicarea corupției. Anularea, prin ideologie de stat, a principiului originii sănătoase din comunism nu este decît o nouă „demascare“ a adevăratului resort al promovării: nu cine ești, ci cit reușești să corupi îți dă dreptul la existență în sinul „big men“-ilor. „Big men“-ii din tribuni ale indienilor sud-americani, ne spun etnologii, rezistă ca atare doar atîta vreme cit împart daruri, cit momec, cit corup. Deviza acestei aristocrații este „*Corrumpto ergo sum*“ (J. Boissevain, *Friends, of Friends. Networks, Manipulators, and Coalitions*, Oxford 1978).

În antropologia modernă a corupției, casta „big men“-ilor are un exponent ideal în *Homo manipulator*. *Homo manipulator* este „vărul“ care aranjează, care rezolvă, care preia și propune comisionul, „reprezentantul“ anonim, pe post de atașat comercial sau ziarist al cutărei instituții austere și complete (Foucault), marin ceașescu, cutare fost ofițer camuflat din DIE, specialist în comerțul cu mobilă, cutare fost general și actual bancher, abia trăgîndu-și piciorul „sub trei dictaturi“, întreaga armată de experți activi și pasivi ai triumfului personal și dezastrului României. Toți cei ce populează listele întocmite de Gh. Florică, sau, dacă vă amintiiți, liota de generali, miniștri și politicieni care, în epilogul filmului Z de Costa Gavras (redifuzat de televiziunea română liberă la exact un an de la Revoluție!), deși acuzați în justiție de crimă și corupție, unul cite unul, nu doar că re-întră în scenă, ca și cum n-ar fi părăsit-o vreodată, dar o fac în timp ce piețele lui Eugen Ionescu sînt, în sfârșit suspendate. Grotescul fără martori și oglindă!

Sigur, președintele ghanez, N'Krumah, cel filipinez, Marcos, cel român, Ceaușescu, au fost „big men“-i desăvîrșiți. Nu doar cea mai mare parte a conturilor a rămas intactă și necunoscută de țările și popoarele lor, ci și armata, salvată, a verișorilor. Din 1990 incoace, cel puțin patru generali – Florică, Spiroiu, Pitulescu și, parțial, Iordănescu – au scos la un moment dat, însă foarte puțin, sabia. Patru generali în căutarea unui Autor. Comandantul suprem își trece armata în revistă, *comme si de rien n'était*...

ILIE ȘERBĂNESCU

Costisitoarea victorie guvernamentală de la Metrou

Conflictul de muncă de la Metrou a fost unul tipic pentru un an electoral, mai precis pentru un an electoral în care guvernării nu prea au loc de întors din punct de vedere financiar. În acest caz, sindicatele mizează tocmai pe generozitatea în principiu mai mare a guvernanților în preajma alegerilor în materie de salarii, iar aceștia nu dispun de resurse pentru a face pe generoșii.

Revendicările salariale de la Metrou erau, fără îndoială, pe deplin îndreptățite. Iar manevrele la care au recurs guvernării punând justiția să declare ilegală greva au fost evident strategice. Dar tot fără dubiu este și faptul că guvernării nu puteau accepta, oficial și la dimensiunile reclamate, revendicările salariale respective pentru că, în contextul actual, s-ar fi trezit cu un val de revendicări similare din partea altor categorii de salariați, cel puțin la fel de îndreptățite ca aceia de la Metrou. Și, pentru a fi onești, ația dintre ei încă și mai în nevoie decât cei de la Metrou. Întrucât câștigurile (adică salarii plus sporuri) la Metrou sînt, oricum ar fi întoarse cifrele, sensibil peste media națională. Dar unui val de creșteri de salarii la nivel de ansamblu în situația din prezent a economiei naționale nu i se poate face nimicdecum față.

Guvernării actuali nu pot decât să regrete că au permis – dacă statisticile pe care le prezintă sînt reale și corecte – ca salariile să sporească în 1995 peste nivelul creșterii prețurilor, astfel încît acum, în 1996, trebuie să fie în doar reținută, dar chiar foarte zgîrciți în materie de majorări de salarii pentru a nu realimenta grav inflația, deja reambalată de sporurile fără acoperire ale salariilor din anul trecut.

Un lucru la care guvernării ar trebui să se simtă îndemnați de conflictul de muncă de la Metrou să reflecteze îl constituie strategia adoptată, cu deplin succes pînă în prezent, în problema sindicală. Această strategie a fost de compromitere a mișcării sindicale, atît prin preîntîmpinarea sau ruperea unității ei, cît și prin delegitimarea liderilor sindicali, fie atrăgîndu-i în, sau împingîndu-i spre, politică, fie făcînd astfel încît să apară că aceștia urmăresc mai degrabă interese personale sau ale nu se știe cui decît cele ale salariaților pe care îi reprezintă.

Absența unor lideri sindicali puternici, cu priză și credibilitate în fața salariaților constituie un mare avantaj pentru guvernare – probat de altfel și în cazul grevei de la Metrou – dar prezintă și un imens dezavantaj, pus de asemenea în evidență în cursul aceluiași conflict de muncă. Dintr-un anumit moment, guvernarea n-a mai avut practic interlocutor, un partener de discuție sau negociere, nu a mai avut cu cine să se înțeleagă. Și a devenit astfel posibil ca, indiferent de ceea ce au spus eventual liderii sindicali în principiu în exercițiu, sindicalității s-o ia pe cont propriu. Acest lucru reprezintă un mare risc.

Și apare la fel de amenințător și în cazul în care liderii sindicali nu sînt în sine slabi, dar sînt manevrați de către guvernanti.

Riscurile sînt mari pentru că mișcări revendicative necontrolabile înseamnă absența oricărui șanse pentru economie. Actuala deosebit de gravă situație economică reclamă soluții pentru a căror identificare și aplicare este nevoie, în mod crucial, de o înțelegere serioasă între sindicate și guvernare, care să se refere nu numai la salarii. Căci discuții numai asupra salariilor nu rezolvă absolut nimic. Acestea vor rămîne inevitabil mici și neîndestulătoare atît timp cît nu se schimbă nimic în economie.

Schimbările din economie trebuie să constituie principala problemă a discuțiilor în actuala etapă între guvernare și sindicate. Pentru asemenea discuții este însă nevoie de o mișcare sindicală puternică, responsabilă și credibilă. Și de o guvernare care să vrea într-adevăr să schimbe și să știe ce să propună a fi schimbat.

Dacă se va continua ca pînă acum, adică dacă guvernarea nu va dori să se schimbe aproape nimic pe fond în economie, iar pentru aceasta va încerca să aibă în față un partener sindical cît mai slab, căruia să-i poată refuza revendicările salariale pe care de altfel nici nu i le-ar putea satisface, atunci vom asista la nesfîrșit la aceleași discuții sterile despre creșteri de salarii ce nu pot fi de fapt acoperite, în timp ce economia va permite aceleași salarii mici, sub limita deceței.

Prin manevre, prin șantaj sau prin simpla slăbiciune a partenerului sindical, guvernul apare că a obținut o victorie în conflictul de muncă de la Metrou, chiar dacă ezită să se și laude cu aceasta. O victorie care îl va ajuta, folosindu-se de faptul că nu a creat un precedent, să refuze revendicări salariale venind din partea altor categorii de salariați. Este însă o victorie neglorioasă și, evident, pe termen scurt. Și care, din păcate, s-ar putea să întărească impresia actualiei guvernării că, întrucît reușește să țină sub control mișcarea sindicală, poate țîri în continuare în anchilozarea prezentă situația din economie, îmbătîndu-se cu ideea falsă că ar exista o altă ieșire decît aceea de a se abandona industriei fără șanse pentru a le salva și eficientiza pe celelalte.

Din punctul de vedere al fondului problemei salariilor, deznodămîntul din conflictul de muncă de la Metrou nu rezolvă absolut nimic. Ca și, de altminteri, în cazul în care deznodămîntul ar fi fost o victorie a greviștilor. Salariile vor rămîne – și ar fi rămas – la fel de mici în termeni reali, diferența fiind doar amploarea cu care vor crește în viitor prețurile. Acestea vor spori probabil cu mai puțin decît în cazul în care cursa salarii-prețuri ar fi primit un nou impuls. În termeni reali însă, salariile vor crește numai atunci cînd se vor îmbunătăți performanțele economiei românești. Dacă aceasta se va schimba!

RALUCA STROE-BRUMARIU

Bugetul sărăciei

Plenul Parlamentului a adoptat săptămîna trecută raportul de mediere la Legea partidelor. Forma finală a legii permite minorităților să înființeze partide etnice, motiv pentru care PUNR a anunțat că va sesiza Curtea Constituțională și a acuzat PDSR că la vot „a susținut iredentismul maghiar”.

Tot săptămîna trecută a fost adoptată și Ordonanța Guvernului nr. 25 referitoare la finanțarea activității de cercetare. În ciuda obiecțiilor ridicate de Florin Georgescu, Parlamentul a decis amendarea Ordonanței în sensul acordării a 1% din PIB pentru domeniul respectiv.

Cu majoritate de voturi, Camera Deputaților a adoptat, marți 19 martie, Legea alegerilor locale, fără a mai lua în discuție amendamentele de ultimă oră ale PD. Deputații democrați propuseră ca, pentru corecta desfășurare a alegerilor, în lege să fie prevăzută înființarea unei Comisii de supraveghere, formată din reprezentanți ai partidelor parlamentare și neparlamentare care depun liste în alegeri.

Cu mare întîrziere, Camerele reunite ale Parlamentului au început miercuri 20 martie dezbaterile proiectului de buget pe 1996. Veniturile prognozate pentru acest an se ridică la 16.981,6 miliarde lei, cheltuielile la 20.174,6 miliarde, cu un deficit de peste 3 miliarde.

La dezbaterile generale, Florin Georgescu a precizat că este vorba despre un buget de austeritate, ca și în 1995, dar, a adăugat el imediat, Executivul s-a străduit să împartă cît mai bine banii. Ministrul a susținut că în toate domeniile bugetare s-au înregistrat creșteri ale sumelor alocate, însă optimismul său a fost contrazis de parlamentarii Opoziției, dar și de cei ai PRM, PSM și PUNR. Aprecînd că Guvernul prezintă anul acesta un proiect de buget mai slab decît cel pe 1995, deputații PNȚCD Gheorghe Cristea și Mircea Ciomara au arătat că sursele de finanțare declarate nu s-au realizat, numai la impozitul pe profit înregistrîndu-se un minus de 1,5 miliarde lei, datorat întreprinderilor

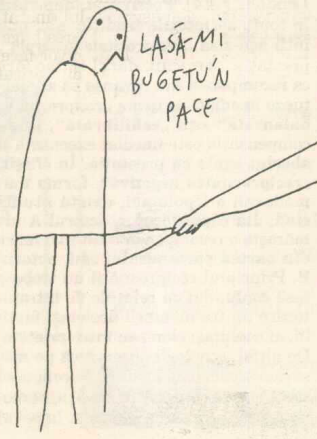
de stat ce nu au avut profit. De altfel, Gheorghe Cristea spunea că, din cele 4.100 miliarde lei care reprezintă impozitul pe profit pe 1995, doar 500 de miliarde provin de la societățile cu capital de stat, restul fiind plătit de întreprinderile particulare. Și cum nici salariile reale nu au crescut în 1995 (în ciuda afirmațiilor ministrului de Finanțe), înseamnă că și veniturile declarate din impozitul pe salariu nu sînt cele adevărate, ci mult mai mici. Or, dacă veniturile prognozate nu pot fi obținute, deficitul bugetar (condiționat de FMI la o sumă cît mai redusă) va depăși cu mult cele 3 miliarde prognozate în proiect, deputații țărăniști avansînd chiar cifra de 5 miliarde.

Deși declarat de austeritate, bugetul pe 1996 prevede cheltuieli excesive pentru aparatul central de stat, ca și pentru subvenționarea întreprinderilor nerentabile. Subvențiile alocate mamuților industriali se cifrează la 2.084,9 miliarde lei, ceea ce dovedește că Executivul nu se gîndește să-și modifice tocmai într-un an electoral politica de protejare a marilor consumatori de energie, optînd pentru amînarea restructurării. De altfel, parlamentarii Opoziției i-au și replicat ministrului de Finanțe, care a pomenit restructurarea printr realizările guvernului Văcăroiu, că aceasta nu există decît în statistici, pentru a putea fi invocată în negocierile cu FMI.

Criticile la adresa bugetului au vizat și politica de reducere a cheltuielilor (în cifre reale) pentru învățămînt, sănătate, cultură și apărare națională, în timp ce sectoare ca ordine publică și siguranța națională nu sînt cituși de puțin afectate de sărăcia bugetului. Parlamentarii s-au întrebă și în ce scop sînt alocate 45 de miliarde Secretariatului General al Guvernului (al căru gîf, Viorel Hrebenciuc, este și șeful campaniei electorale a PDSR), cînd ministrul de Finanțe susține că a redus fără milă cheltuielile de protocol și deplasare. Guvernul va primi de la buget 34,6 miliarde lei, Camera Deputaților 21,4 miliarde, Senatul 67,1 miliarde, iar Președinția 11,1 miliarde lei.

La propunerea comisiilor de buget-finanțe, Parlamentul a stabilit ca Banca Națională să verse la buget 50% din profitul său net – deci cîteva sute de miliarde de lei. Bani ar urma să fie folosiți pentru înlăturarea efectelor calamităților naturale. Unii parlamentari pun însă la îndoială intenția Executivului de a păstra banii respectivi în acest scop. Ei și-au amintit că și anul trecut au votat alocarea de fonduri pentru intervenții în caz de calamități naturale și totuși, în toamnă, cei afectați de inundațiile din toamnă nu au primit decît despăgubiri simbolice.

Cu toate criticile aduse, este puțin probabil ca proiectul de buget să nu fie adoptat. Radu Vasile, senator PNȚCD, declara recent că așa cum e, „rău, prost”, bugetul trebuie votat pentru a se evita o criză de pe urma căreia ar suferi tot populația. PUNR și PRM nu s-au pronunțat clar în privința susținerii bugetului. Doar PAC, PL '93 și UDMR au anunțat pînă acum că vor vota împotriva proiectului, dar votul lor nu va amenința bugetul.

HORAȚIU PEPINE

O istorie lipsită de glorie

Astăzi, PDSR pare mai hotărît ca oricînd să rupă relațiile cu PUNR. Partidul majoritar a lăsat mereu impresia că acceptă o relație nocivă în schimbul stabilității guvernului. O scurtă retrospectivă ne va arăta, cred, cu mai multă claritate care sînt șansele unei rupți reale cu partidul lui Gheorghe Funar și mai ales ce miză poate avea în prezent.

După alegeri, PUNR și-a început imediat presiunile asupra majorității, amenințînd invariabil că va înceta să voteze alături de guvern. Primul subiect important: Memorandumul cu FMI. În iulie 1993, Funar discută cu Văcăroiu despre Memorandum, cerînd totodată schimbarea lui Mugur Isărescu de la Banca Națională și a lui Mișu Negrițoiu de la Reformă. La Cluj, în august, Consiliul Național PUNR lansează din nou amenințarea că va sprijini moțiunea de cenzură a Opoziției. Și ulterior, în septembrie, cere locuri în guvern. PUNR votează însă împotriva moțiunii inițiate de Opoziție, iar în tot acest timp scena publică este invadată de declarații contradictorii, menite să abată atenția de la înțelegerile încă neoficializate. De exemplu, Ion Iliescu critică aspru limbajul folosit de Funar, căruia îi atribuie un „egocentrism paranoid de tristă amintire”. În primele zile ale lui octombrie încep negocierile propriu-zise între PDSR și PUNR. PDSR a părut că încearcă să amine o hotărîre și a tras de timp, folosind toate mijloacele posibile. Indirect, însă, acțiunile Opoziției ofereau PUNR-ul noi argumente. O altă moțiune împotriva guvernului a fost înaintată în chiar zilele în care PUNR negocia intrarea în guvern. A doua zi după respingerea moțiunii, PDSR prinde curaj și dă iarăși semne că respinge asalturile PUNR, pe care le califică drept un șantaj extremist. E de observat însă că intervine acum pentru prima dată cu claritate factorul extern. Cu o săptămîină înaintea acestei declarații (16 decembrie 1993), care pare că aneantizează toate negocierile anterioare cu PUNR, Teodor Meleșcanu vizitează Washingtonul, unde discutase cu Warren Christopher chestiunea aderării României la NATO. E neîndoielnic că acolo se discutasese în termeni diplomatici, dar fermi, problema cooperării extremiștilor la guvernare. La momentul acela, care pare, retrospectiv, momentul de cumpănă al acestei perioade politice inaugurate după alegerile din 1992, se zvonea că președintele ar intenționa să dizolve Parlamentul. Evenimentele ulterioare au arătat că Iliescu nu dorește însă o schimbare radicală, ci că încearcă soluții de mijloc și compromisuri care să asigure stabilitatea guvernului, dar care să fie acceptabile și pentru mediile politice externe. Așadar, începe mica intrigă pentru debarcarea lui Funar. Fără el, PUNR ar fi putut, credea Iliescu, să ofere imaginea unui partid rezonabil. PUNR răspunde cu duritate, amenințînd că va introduce o moțiune de cenzură. Sfirșitul anului este marcat de discuțiile privind găsirea unei formule de guvernare. Adrian Năstase nu a ezitat să vorbească în mai multe rânduri despre organizarea unor alegeri anticipate, dar la începutul lui 1994 intrarea PUNR în guvern pare mai sigură decît cu o jumătate de an înainte. Se stabilește un termen pentru 1 martie, care nu este respectat. PDSR a jucat în acest timp

pe două fronturi, încercînd, practic, să tempereze atacurile Opoziției. Și a reușit, într-adevăr, ca pentru o bună bucată de vreme să-i blocheze pe opozițanți în proiectele de restructurare a majorității parlamentare. În iunie, însă, Opoziția depune o nouă moțiune de cenzură. Evident, PUNR votează împotriva moțiunii, dar își reînnoiește șantajul. În 18 august 1994 se produce în fine intrarea oficială a PUNR în guvern. Preocuparea pentru imaginea externă rămîne însă actuală și se repune pe tapet ideea unui guvern minoritar PDSR. Cu toate acestea, după un an de zile, în septembrie 1995, situația este neschimbată. PDSR nu a putut renunța la sprijinul parlamentar al PUNR, dar s-a străduit să-și convingă partenerii să-și modereze declarațiile. Aparerile trebuiau din nou salvate, deoarece Bucureștiul primea vizita lui Karsten Voigt, președintele Adunării Atlanticului de Nord, iar o săptămîină mai tîrziu președintele Iliescu pleca în prima sa vizită oficială în SUA. Acolo, președintele Iliescu se delimita în termeni clari de C.V. Tudor și Gheorghe Funar. O lună mai tîrziu, Gheorghe Funar va fi reales președinte al PUNR, ceea ce va îngreuna mult posibilitățile de manevră ale PDSR. De atunci înainte, tactica obișnuită a disocierii partidului de liderul său nu va mai putea fi aplicată. Așadar, relațiile cu PUNR devin din ce în ce mai tensionate. În ianuarie anul acesta, Bill Clinton recomandă Congresului acordarea clauzei pe o perioadă nedeterminată, dar tensiunile din relațiile externe nu dispar. Dacă Bill Clinton cere guvernului să asigure alegeri libere în '96 și să respecte acordul cu FMI, ambasadorul SUA la București afirmă că România nu are șanse de intrare în NATO cu actuala componență a majorității. Adrian Năstase pare mai hotărît ca oricînd să renunțe la alianța cu partidul lui Gheorghe Funar. Alțea precedentă ne-au dovedit însă că de la declarații la fapte este o lungă distanță. Timp de nu mai puțin de doi ani, alianța a părut că stă pe muchie de cuțit, dovedindu-se practic extrem de stabilă. Între interesele externe ale țării și conservarea puterii în interior, PDSR a ales calea a doua. Dar renunțarea la PUNR devine acum cu adevărat posibilă. În Parlament mai rămîne doar să se voteze bugetul și PDSR poate privi liniștit către viitoarele alegeri. E momentul potrivit ca PDSR să acorde mai multă importanță semnalelor politice externe. Cineva însă va trebui să-și asume rolul (îngrat) de a sprijini PDSR în adoptarea bugetului. PAC, PL '93, PD nu o vor face. Mai rămîn țărăniștii, care au criticat aspru proiectul de buget, dar s-au arătat totuși dispuși să-l voteze. E de observat că PNȚCD a refuzat și ideea unei moțiuni de cenzură, salvînd guvernul, dar permițînd totodată PDSR să pună în aplicare proiectul de despărțire definitivă de partenerii săi de pînă acum. Fără sprijinul unei grupări de opoziție, este evident că nu o vor putea face. Dar chiar dacă acest lucru se va întîmpla în fapt – și nu doar în declarații, ca pînă acum –, despărțirea este tardivă și lipsită de glorie. Legislatura este aproape încheiată, iar alegerile care vor veni vor aduce oricum o altă grupare a forțelor politice. Singurul efect real ar fi că, profitînd de sprijinul Opoziției, PDSR va reuși să-și recicleze imaginea externă.

Marți 19 martie

● PDSR amină scumpirile
Delegația Permanentă a PDSR a hotărît ca precondițiile scumpiri ale energiei electrice și carburanților să fie amînate pînă după alegerile locale.

Miercuri 20 martie

● CDR a precizat sursele de finanțare ale „Contractului cu România”
Președintele Convenției Democratice, Emil Constantinescu, a declarat că aplicarea „Contractului cu România”, în primele 200 de zile ale „viitoarei guvernări CDR”, va costa exact 103 miliarde lei. Acești bani urmează să fie obținuți din Fondul Governamental de Intervenție și prin reducerea cheltuielilor Parlamentului, Guvernului și Președinției. Constantinescu a apreciat că următoarele șase luni ale guvernării CDR vor costa 1.638 miliarde lei, iar pentru anul 1998 aceste cheltuieli vor atinge 4.710 miliarde lei. În 1998, CDR speră să obțină surse de finanțare prin reducerea drastică a evaziunii fiscale, estimată la circa două miliarde dolari anual.

A ÎNCEPUT
CAMPANIA
ELECTORALĂ

● MAE – îngrijorat de votul Dumei de Stat

Recenta hotărîre a Dumei de Stat cu privire la forța juridică a referendumului din 17 martie 1991 în problema menținerii URSS a provocat o „profundă îngrijorare” Ministerului Afacerilor Externe, deși hotărîrea nu poate avea, în mod direct, nici un fel de consecințe juridice sau politice. Aceasta probează însă „intenția unor forțe politice din Rusia de a reface fostele structuri de factură imperială”.

● Reuniune a candidaților la NATO

Secretarul de stat american, Warren Christopher, a apreciat, la o reuniune desfășurată la Praga cu participarea statelor candidate la statutul de membru NATO, că primele membre ale Alianței vor deveni statele cu cea mai puternică opțiune de integrare. România, prin ministrul de Externe, Teodor Meleșcanu, și-a reafirmat dorința de integrare în NATO, apreciînd totodată că procesul de extindere a Alianței trebuie să fie însoțit de crearea unui parteneriat între un NATO lărgit și Federația Rusă și Ucraina.

Joi 21 martie

● FMI amină o tranșă din împrumutul stand-by
Fondul Monetar Internațional a confirmat, pînă la rezolvarea problemelor apărute pe piața interbancară, amînarea eliberării tranșei de 70 milioane dolari din împrumutul stand-by acordat României. FMI a solicitat îndeplinirea unor condiții, cum ar fi existența unui volum minim al tranzacțiilor pe piața interbancară, respectarea unei diferențe procentuale maxime între cursurile practice pe piața interbancară și cele ale caselor de schimb valutar.

● PDSR avertizează PUNR
Delegația Permanentă a PDSR a publicat un comunicat în termeni duri adresat PUNR, în care arată că va examina „cu maximă atenție activitatea din ultima perioadă a PUNR, pentru a trage concluziile care se impun cu privire la relațiile pe care trebuie să le aibă cu acest partid”. Comunicatul PDSR este o replică la scrisoarea lui Gheorghe Funar, care acuză dur formațiunile ce au sprijinit înființarea partidelor pe criterii etnice. PDSR consideră că PUNR merge „pînă la adevărata siluire a istoriei” atunci cînd califică partidul de guvernămînt drept aliat etern al UDMR.

● Ședință a CSAȚ

Principalele amenințări la adresa siguranței naționale identificate de Consiliul Suprem de Apărare a Țării sînt infracționalitatea economico-financiară, crima organizată, corupția, traficul ilicit de arme și substanțe stupefiante. CSAȚ a fost de acord cu măsurile întreprinse de Guvern privind constituirea Consiliului Consultativ de Prevenire și Combateră a Criminalității și a recomandat organizarea unor formații specializate, compuse din procurori și polițiști.

Vineri 22 martie

● CDR și-a desemnat candidații la primăriile de sector

Comitetul Executiv al CDR a desemnat cei șase candidați pentru primăriile de sector ce urmează să participe la viitoarele alegeri locale. PNȚCD a obținut 4 dintre cele șase candidaturi, restul fiind repartizate PNL.

● Candidat PAC la Primăria Capitalei

Vicepreședintele PAC, Alexandru Athanasu, a fost desemnat drept candidat al acestui partid la funcția de primar general al Capitalei. Profesor doctor al Facultății de Drept, Athanasu, 41 de ani, este deputat și deține funcția de președinte al Comisiei pentru muncă și protecție socială a Camerei Deputaților.

Sîmbătă 23 martie

● Scrisoare de protest a Congresului SUA

Consiliul pentru Cooperare și Securitate al Congresului SUA a adresat președintelui Ion Iliescu o scrisoare de protest referitor la unele manifestări cu caracter naționalist și antisemit ale unor lideri politici aparținînd coaliției guvernamentale. Consiliul apreciază că Legea învățămîntului îngreunează procesul de învățare în limba maternă a minorităților naționale, iar votarea Legii privind restituirea unor bunuri naționalizate pune sub semnul întrebării dezvoltarea reală a democrației în România.

Luni 25 martie

● Victor Ciorbea lansează „Contractul cu bucureștenii”

Candidatul CDR la Primăria Capitalei, Victor Ciorbea, și-a lansat oferta politică și administrativă pentru competiția electorală și pentru conducerea administrației Bucureștiului. „Contractul cu bucureștenii” propune 200 de zile pentru realizarea mai multor obiective: „o capitală fără gropi, cu o circulație fluentă”, „curată și civilizată”, „confortul firesc al locuinței și mediului”, „case pentru bucureșteni”, „o protecție socială reală”.

● Președintele Iliescu în Caucaz

Aflat într-un turneu în mai multe republici caucaziene, președintele Ion Iliescu a semnat la Erevan (Armenia) 9 acorduri de colaborare în diverse domenii (juridic, fiscal, colaborarea între servicii secrete etc.). Comentînd decizia Dumei de Stat privind reînființarea URSS, Iliescu a spus: „Nostalgici sînt peste tot, dar așa ceva nu mai este posibil”. În continuare, Iliescu va vizita Georgia.

Rubrică realizată de
MARIAN CHIRIAC

Drepturile omului în România

Raportul anual privind respectarea drepturilor omului (6 martie 1996)
- secțiunea România -
Departamentul de Stat al SUA

I

În alegerile prezidențiale din 1992, Ion Iliescu a fost reales președinte cu un procent de 61% din votul popular. Coaliția guvernamentală, condusă de PDSR, în frunte cu primul-ministru Nicolae Văcăroiu, a deținut puterea începând cu alegerile parlamentare din 1992 până în octombrie 1995, când PDSR a desfășurat alianța cu două partide extremiste din Parlament, guvernul devenind minoritar. Din 1992 și până acum, guvernul a rezistat la patru voturi de neîncredere, în ciuda faptului că PDSR deține doar 34% din mandatele parlamentare.

Ministerul de Interne supraveghează activitatea poliției. Poliția națională este responsabilă în primul rând pentru siguranța internă, dar în cazul unor tulburări ale ordinii publice guvernul poate mobiliza armata și trupele de grănicieri. Poliția a devenit din ce în ce mai informată asupra drepturilor omului, deși rapoartele privind anumite abuzuri nu sînt ceva neobișnuit.

România este o țară mediu dezvoltată, aflată în plin proces de tranziție graduală de la socialism la economia de piață. În 1995, în sectorul privat se producea peste 45% din Produsul Intern Brut și era angajată mai mult de jumătate din forța de muncă activă, în principal în agricultură și servicii. Proprietatea de stat rămîne dominantă în industrie, sector în care întreprinderile de stat dețin 86% din producția totală. Ritmul de creștere s-a accelerat, ajungînd în 1995 la 6,9%. PIB era în 1995 de aprox. 35 mld. USD (și de aprox. 1,55 USD pe cap de locuitor). Implementarea unui plan drastic de stabilizare a redus inflația de la 290% în 1993 la 62% în 1994, atingînd 27,5% în 1995. Pentru a continua dezvoltarea, guvernul a instituit în aplicare un plan de privatizare în masă, care va privatiza 3.900 întreprinderi de stat printr-un sistem modificat de *vouchere* (distribuirea de cupoane). Cu toate că șomajul era la un nivel relativ scăzut (8,8%) în noiembrie, se așteaptă o creștere a acestuia - și ca urmare a faptului că restructurarea impusă de privatizare începe să-și facă efectele.

În general, guvernul respectă drepturile cetățenilor, deși rămîn încă o serie de probleme serioase în această privință. Persoanele reținute de poliție continuă să fie frecvent bătute, fără ca guvernul să acționeze efectiv pentru pedepsirea celor ce comit aceste abuzuri. Condițiile din închisori au rămas precare și insalubre. Autoritatea judecătorească a suferit influența puterii executive. Prefecții numiți de guvern au demis primari aleși democratic fără un proces corespunzător. Discriminarea și violența socială îndreptate împotriva romilor au continuat, vinovații rămînînd, în general, nepedepsiți, iar violența împotriva femeilor a rămas o problemă serioasă.

Respectarea drepturilor omului

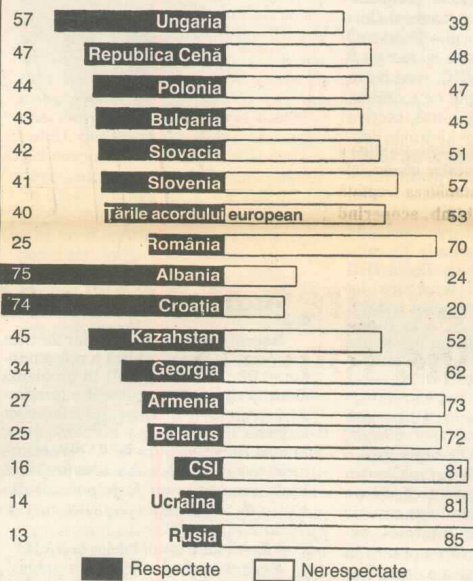
Respectarea integrității persoanei, inclusiv libertatea de a nu fi supus:

a. Crimelor politice sau altor asasinat extrajudiciare

Nu au existat rapoarte care să ateste comiterea unor crime politice.

În 23 ianuarie 1995, la Satu-Mare, trei polițiști l-au arestat pe Kiss István din locuința acestuia. I-au spus că trebuie să compară ca martor într-un proces, însă l-au dus la secția de poliție. Două ore mai târziu, Kiss a fost găsit pe o stradă, în stare gravă, și a murit în drum spre spital. La sfîrșitul anului trecut, cazul era încă în acheta de Parchetul Militar. Cazul unui ofițer de poliție acuzat în 1993 de abuz în exercitarea funcției, abuz ce a dus la moartea unui cerșetor, a rămas încă nerezolvat. Sentința pronunțată în 1992 împotriva a doi ofițeri de poliție, condamnați pentru tortură și crimă, a fost redusă, în urma recursului, la 10 ani închisoare. Procesul celor trei ofițeri ai serviciului secret acuzati de uciderea a trei cetățeni în 1991 continua încă la sfîrșitul anului trecut.

Cît de mult sînt respectate drepturile omului acum în țara dvs.? Credeți că acestea sînt foarte respectate, întrucîtva respectate, nu foarte respectate sau că nu sînt respectate deloc?

Acest grafic a fost preluat din sondajul Eurobarometru pentru Europa Centrală și de Est, publicat de Comisia Europeană în martie 1996.

b. Disparații

Nu au existat rapoarte privind dispariții pe motive politice.

c. Tortură și alte pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante

Constituția a interzis tortura și pedepsele inumane sau degradante și aceste interdicții au fost în general respectate în practică. Cu toate acestea, poliția face în mod excesiv uz de forță în perioada arestului și îi bate pe deținuți. Parchetul Militar este însărcinat cu supravegherea activității polițiștilor, atribuțiune considerată de organizațiile pentru drepturile omului drept o piedică în urmărirea penală sau în investigarea abuzurilor polițiștilor. Condițiile din închisori sînt precare, ele fiind supraaglomerate și nesănătoase, iar asistența medicală este insuficientă. Rapoarte credibile au semnalat bătăi. Închisorile continuă să utilizeze sistemul „șefului de celulă”, prin care unii dintre deținuți sînt desemnați semioficial pentru a-i conduce pe ceilalți.

d. Arest, detenție sau exil arbitrar

Legea interzice ca perioada de detenție să depășească 24 de ore fără mandat de arestare emis de un procuror, care poate ordona o mărire a duratei acesteia de pînă la 30

de zile. Legea impune autorităților să aducă la cunoștință deținutului acuzațiile ce i se aduc și dreptul de a fi asistat de un apărător în toate stadiile procesului. Poliția are obligația să aducă la cunoștință învinutului drepturile sale într-o limbă pe care acesta o înțelege, înainte de a obține orice declarație. Persoanele arestate au dreptul de a cere depunerea unei cauțiuni sau audierea de către un judecător, solicitare ce trebuie satisfăcută în 24 de ore de la formularea ei.

În absența unei astfel de cereri, autoritățile pot deține o persoană cel mult 65 de zile fără un ordin emis de instanța judecătorească. Cu toate acestea, deseori, poliția nu-i informează pe cetățeni asupra drepturilor pe care le au. În plus, procurorul poate întîrzia să dea curs cererii de acordare a asistenței unui avocat cel mult 5 zile de la data arestării. În practică, baroul local desemnează avocați din oficiu, numărul acestora fiind compensat de Ministerul de Justiție.

Exilul nu a fost utilizat ca mijloc de pedeapsă.

e. Refuzul unui proces public echitabil

În condițiile legii din 1992, autoritatea judecătorească acționează independent de celelalte ramuri guvernamentale. Cu toate acestea, 5 din cei 15 membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, care dispune selecționarea, promovarea, transferul și sancționarea judecătorilor, sînt procurori subordonați unui Procuror General, numit de președintele țării, iar toți membrii Consiliului sînt numiți de Parlament. Anumite sindicate au afirmat că instanțele judecătorești țin partea guvernului în deciziile ce privesc legalitatea grevelor sau a altor acțiuni sindicale. Ele susțin că nici o instanță nu a decis vreodată în favoarea cauzei muncitorilor într-o acțiune îndreptată împotriva unei entități guvernamentale. Cu toate că autoritatea judecătorească continuă să se afle uneori sub influența puterii executive, s-a demonstrat o creștere a independenței acesteia. Legea din 1992 a reînființat sistemul bazat pe 4 niveluri ale instanțelor de judecată, inclusiv curțile de apel, sistem la care se renunțase în 1952, sub regimul comunist. Inculpații pot face ultimul recurs la Curtea Supremă de Justiție sau, în chestiuni constituționale, se pot adresa Curții Constituționale, înființată în 1992.

Cazurile ce implică personalul militar și polițiștii (care se află sub jurisdicția unui procuror militar), precum și actele penale îndreptate împotriva statului (inclusiv cazurile de trădare și spionaj) sînt judecate de un sistem ierarhic, format din trei instanțe militare.

Grupurile autohtone sau internaționale pentru drepturile omului critică acest sistem, în special anchetele conduse de procurorii militari asupra personalului de poliție acuzat de abuz în exercitarea funcției. Criticile au în vedere faptul că aceste investigații durează mai mult decît este necesar, deseori conducînd la concluzii intenționate confuze, și că tribunalele militare blochează uneori desfășurarea adecvată a anchetelor asupra cazurilor de abuzuri comise de polițiști.

Legea prevede ca procesele să fie publice și corecte, iar inculpații să beneficieze de prezumția de nevinovăție.

f. Imixțiuni arbitrare în viața privată, familie, domiciliu sau corespondență

Constituția prevede protecția legii împotriva perchezițiilor neautorizate a locuinței, dar această protecție este subordonată „siguranței naționale” sau „ordinii publice”. Legea din 1992 definește siguranța națională foarte larg și enumeră ca amenințări la adresa siguranței naționale nu numai delicta ca terorismul, trădarea, spionajul, asasinatul și revolta armată, ci și acțiunile totalitariste, rasiste și antisemite sau încercările de modificare a granițelor naționale. Atunci cînd consideră că este vorba despre o amenințare iminentă la adresa siguranței naționale, agenții serviciilor de siguranță pot pătrunde în locuințe fără autorizația corespunzătoare emisă de un procuror.

Constituția prevede în continuare inviolabilitatea mijloacelor legale de comunicație; astfel, Serviciului Român de Informații (SRI) i se interzice prin lege angajarea în acțiuni cu caracter politic (de ex., ascultarea convorbirilor unui partid politic). Cu toate acestea, Legea privind siguranța națională permite serviciilor de securitate astfel de ascultări, pe motiv de apărare a siguranței naționale. În mod similar, cu toate că legea cere ca SRI să obțină o autorizație de la un procuror pentru a desfășura acțiuni informative ce implică „amenințări la adresa siguranței naționale”, acesta poate desfășura o mare varietate de operațiuni, inclusiv „operațiuni tehnice”, cu scopul de a determina dacă o situație întrunește condițiile necesare pentru a corespunde definiției oficiale de „amenințare la adresa siguranței naționale”.

În 1995, încălcările dreptului la viața privată au fost rare. Cu toate acestea, atît cetățenii, cît și diplomații străini au făcut declarații credibile privind deschiderea corespondenței, urmărirea de persoane și hărțuri. Răspunsul oficial la astfel de plîngeri a fost că SRI nu a fost implicat și că responsabili sînt foștii agenți ai Securității - serviciul național de informații din era comunistă - sau persoane particulare.

(Continuare în numărul viitor)

Traducere de Georgeta Ducman

Relațiile Uniunii Europene cu țările asociate din Europa Centrală

Incă de la începutul anului 1990, Comunitatea Europeană a sprijinit procesul de reforme economice și politice din Europa Centrală, pe mai multe căi complementare. O primă și importantă categorie de măsuri de sprijinire a constat în facilitarea accesului pe piață, la început prin acordarea unei serii de facilități *concesii* comerciale unilaterale, apoi prin încheierea unor Acorduri Interimare și Acorduri Europene care prevăd instituirea treptată a liberului schimb. Programul PHARE al Comunității a fost anume conceput să sprijine procesul de restructurare economică prin alocarea de ajutoare nerambursabile guvernurilor statelor beneficiare. Într-o a treia fază, Comunitatea și-a extins facilitățile de împrumut în țările din centrul Europei; acestea includ împrumuturi alocate de Banca Europeană de Investiții (BEI), Comunitatea Europeană a Oțelului și Cărbunelui (CEOC), împrumuturi Euratom și împrumuturi pentru sprijinirea politicilor macroeconomice. Pe lângă aceste acțiuni cu caracter bilateral, Comisia a fost mandată de Grupul celor 7 țări puternic industrializate, cu ocazia întâlnirii la vîrf de la Paris, din iulie 1989, să coordoneze asistența economică acordată de Occident țărilor din Europa Centrală.

În decembrie 1990 au început negocierile pentru încheierea primelor Acorduri Europene. Un an mai târziu, deci în decembrie 1991, se încheiau Acorduri Europene mai întâi cu Polonia și Ungaria, apoi cu Republica Federativă Cehă și Slovacă. Acordurile Europene stabilesc asociații bilaterale între Comunitatea Europeană și fiecare țară din centrul Europei în parte. În prezent sînt în vigoare șase astfel de acorduri, respectiv cu Polonia, Ungaria, Republica Cehă, Slovacia, România, Bulgaria, și așteaptă ratificarea acordurile semnate cu Țările Baltice. S-a negociat, de asemenea, un Acord European cu Slovenia, acesta urmînd să fie semnat curînd.

La întrunirea Consiliului European, la Copenhaga, în iunie 1993, Comunitatea Europeană a fost de acord că aderarea la Uniunea Europeană a țărilor asociate din Europa Centrală constituie unul din obiectivele Comunității. Aderarea va putea avea loc de îndată ce aceste țări vor deveni capabile să-și asume obligațiile pe care le presupune calitatea de membru cu drepturi depline al UE. Consiliul European a mai adăugat faptul că și capacitatea Uniunii de a absorbi noi membri va avea un rol esențial, fiind atît în interesul Uniunii, cît și în cel al țărilor candidate. La Consiliul European de la Essen, din decembrie 1994, s-a elaborat o nouă strategie, destinată sprijinului țărilor asociate din Europa Centrală în procesul de pregătire a integrării lor în UE. Această strategie se bazează pe Acordurile de Asociere și pe „relații structurate cu instituțiile Uniunii”. Toate

țările care au semnat Acorduri Europene participă la strategia de pregătire a aderării. Consiliul European de la Essen a cerut, de asemenea, inițierea unei serii de acțiuni specifice, cum ar fi, de exemplu, reorientarea Programului PHARE în sensul sprijinirii strategiei de pregătire a aderării, elaborînd o Cartă Albă, care să servească drept îndrumar pentru țările asociate care doresc să se integreze în Piața Internă, și studiînd efectele lărgirii UE în condițiile politicele comunitare actuale și viitoare.

Acordurile Europene

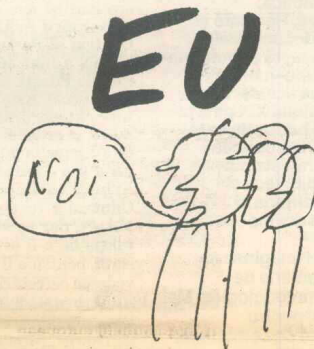
Ca răspuns la dorința țărilor din Europa Centrală de a se reintegra în Europa „Occidentală”, s-a negociat Acorduri de Asociere, numite Acorduri Europene, cu zece din aceste țări, acorduri care stabilesc cadrul general al unei cooperări bilaterale foarte strînse între aceste țări și Comunitatea Europeană. Această cooperare se bazează pe valori comune și depinde de continuarea de către țările candidate a reformelor politice și economice care să ducă la crearea democrației și a economiei de piață.

Acordurile au în vedere stabilirea dialogului politic, a relațiilor comerciale preferențiale, inclusiv stabilirea treptată a zonelor liberului schimb, acoperînd

practic toate aspectele activității economice (servicii, cooperare economică, alinierea legislațiilor etc.). Ele mai prevăd, de asemenea, asistență tehnică și financiară, incluzînd aici, printre altele, continuarea Programului PHARE destinat sprijinirii reformelor, precum și cooperarea culturală. Acordurile Europene înlocuiesc Acordurile de Cooperare Economică și Comercială încheiate la sfîrșitul anilor '80 și începutul anilor '90. Deoarece acordurile implică competența Statelor Membre ale UE, ele trebuie ratificate de aceste state, intrînd în vigoare numai după ratificarea și aprobarea lor de către Parlamentul European. În așteptarea ratificării, comerțul, ca și o serie de alte activități legate de comerț sînt reglementate de Acorduri Interimare.

„Relația Structurată cu instituțiile Uniunii”

Această „relație structurată”, cunoscută și sub denumirea de „dialog

Primul congres al americanilor de origine română

O conferință focalizată asupra problemelor economice și politice ale României, prezentate în raport cu politica Statelor Unite, s-a desfășurat între 23-24 februarie în Washington DC, sub egida Congresului americanilor de origine română (CORA) – aflăm dintr-un comunicat de presă al acestei organizații. A fost prima conferință de acest gen.

Peste 60 de reprezentanți din toată țara și numeroși alți invitați au participat la aceste două zile ale conferinței. Printre principalii purtători de cuvînt se numără: un secretar al președintelui Clinton, un expert în probleme de securitate națională în zonele din vecinătatea României, Theodor Stoljan, fost prim-ministru al României, și noul ambasador al României în SUA, Mircea Geoană.

Dezbaterile s-au concentrat în jurul a două grupuri: unul format din reprezentanți ai guvernului Statelor Unite și celălalt din oficialii ai guvernului român. Printre temele abordate: „Regulamentul afacerilor în România”, „Minoritatea maghiară în România”, „Moldova între afaceri și politică” și o introducere la „Coaliția central-europeană” (din care fac parte CORA și alte 17 organizații ale americanilor de diverse etnii).

Pentru cei cu interese de afaceri în România, această sesiune a adunat în jurul unei mese rotunde reprezentanți ai EX-IM Bank, Overseas Private Investments Corp., International Finance Corp., Romanian-American Enterprise Fund și din sistemul bancar din România.

Întrebări, critice și uneori chiar acuzații, au fost adresate oficialilor români: oare președintele României face doar minimul din ceea ce este constrîns să facă de către Occident?; obstrucționează liderii financiari procesul privatizării și dezvoltarea economiei de piață?; leul s-a devalorizat din cauza descoperirii unor greșeli de practică

structurată”, este un for multilateral în care țările asociate se întîlnesc cu instituțiile Uniunii. Este destinată să sprijine dialogul și consultațiile pe probleme comunitare – în special pe probleme cu dimensiune transeuropeană – precum și în domeniul ca politica externă și de securitate comunitară: afaceri interne, chestiuni juridice. Acest concept de Relație Structurată a fost stabilit în cadrul Consiliului European de la Copenhaga, din iunie 1993, și a fost perfecționat ulterior la Essen, în decembrie 1994. Relația Structurată implică întruniri ale șefilor de state și de guverne (o dată pe an) și întruniri ministeriale pe următoarele teme: 1. afaceri externe (de două ori pe an); 2. dezvoltarea pieței interne, în special domeniile finanțe, economie, agricultură (o dată pe an); 3. transport, telecomunicații, cercetare, mediu (o dată pe an); 4. justiție și/sau afaceri interne (de două ori pe an); 5. cultură, învățămînt (o dată pe an). Înainte de adoptarea, la Copenhaga, a conceptului de Relație Structurată, se inițiaseră deja un dialog politic multilateral (în 1992 și 1993) cu cele trei țări care semnaseră primele Acorduri Europene. Această practică neoficială, care a deschis calea dialogului politic pe tema Acordurilor Europene înainte de intrarea în vigoare a primelor astfel de acorduri cu Polonia, Ungaria, și apoi cu Republica Cehă și Slovacă, a fost ulterior extinsă și aprofundată prin semnarea a încă două astfel de acorduri, cu România și, respectiv, cu Bulgaria.

Acest raport a fost redactat în septembrie 1995.

(Continuare în numărul viitor)

contabilă, care puteau fi intenționate și care reflectau informații economice superioare celor reale?; sînt alegerile cu adevărat libere și corecte?; de ce guvernul român nu condamnă declarațiile virulente îndreptate împotriva minorităților din România?; guvernul român a dizolvat grupurile oficiale de profesioniști care supravegheau protecția vestigiilor culturale și le-a înlocuit cu o mîna de indivizi ale căror scopuri sînt de a controla patrimoniul istoric, așa cum s-a făcut sub Ceaușescu în 1977?; de ce corupția este atît de extinsă în afacerile din România?

Întrebări, observații și comentarii au fost adresate reprezentanților americani pentru a fi dezbătute: asistența acordată de Statele Unite a „căzut” brusc într-un moment nepotrivit, influențînd negativ tranziția spre democrație și economia de piață; atitudinea „Russia first” (Rusia în primul rînd) a secretarului de stat Strobe Talbot îl influențează pe președinte și lovește în români, moldoveni și toate popoarele din acea regiune; sînt Statele Unite mulțumite de actuala conducere a României?; ajutorul financiar acordat de Statele Unite (AID) a fost plasat în mîni greșite și este folosit ineficient.

Cîteva din temele abordate de principalii purtători de cuvînt: dacă românii de origine americană nu manifestă interes pentru poporul român și nevoile sale, de ce ar trebui guvernul american, inclusiv Congresul, să se implice?; există diferențe culturale între români și americanii de origine română?; concepte ca valoarea banilor, timpul înseamnă bani, conflict de interese etc. sînt înțelese în mod diferit; progrese economice vor apărea ca rezultat al dezvoltării altor domenii.

S-a hotărît în unanimitate ca următoarea întrunire CORA să aibă loc în toamna acestui an.

Traducere de Georgeta Ducman

Accesul la arhive – la fel de important

– Moderator SORIN ANTOHI –

Deja în iulie 1789, pe când noua Assemblée Nationale părea copleșită de amploarea și complexitatea schimbării radicale în care se angajase Revoluția Franceză, s-a luat decizia înființării unei arhive naționale. Comisia Arhivelor, organ specific revoluționar, era inițial mai preocupată să trieze și să distrugă documentele Vechiului Regim, care erau transferate din fostele sedii ale puterii locale-regionale în cele noi – capitalele departamentale – și la Paris. Parisul, simultan cu velleitățile de primă capitală națională a modernității politice, își asumă și ambiții de capitală imperială, astfel că o masă uriașă de documente se îndreaptă dinspre Spania, Belgia, Italia etc., în cadența campaniilor lui Napoleon, spre imense depôts littéraires pariziene, pentru a fi ulterior redistribuite rețelei de biblioteci centrale în curs de reorganizare și, dacă li se acorda o importanță secundară, bibliotecilor departamentale, locale, militare, științifice. De-a lungul secolului XIX, acest sistem dirijist-administrativ se extinde în toată Europa, devenind modelul unui vast proces de constituire, codificare și birocratare a memoriilor naționale: vestigiile documentare – distructurate, epurate și relocalizate – ale Vechiului Regim dobîndesc, pe lângă valoarea lor practică, funcțională, aura memoriei colective. Reificate și muzealizate de noua sensibilitate, documentele intră în Arhivă, o instituție care consacră paradigma burgheză a relației cunoaștere–putere–memorie: dacă în secolele XVII–XVIII emblema acestei triade era biblioteca, de la jumătatea secolului XIX pînă la jumătatea secolului XX, când apare banca de date, relația este simbolizată de arhivă. Cum spunea Nietzsche: filistinul burghez, care trăiește din memorie, triumfă; muzeul, arhiva, biblioteca și enciclopedia populară consacra memoria și povestirea; tot ce este memorizabil devine memorabil.

În România anilor '90, arhivele și imaginea lor sînt un bun indicator al cîtorva fenomene de societate și al cîtorva presupuziții metodologice. Mai întii, la multe arhive se stă la coadă, pentru reconstituirea unor drepturi afectate de comunism: drepturi de proprietate, drepturi la palide compensații pentru ani de tranșee sau de celulă; puține scene sînt mai grăitoare în acest sens decît grupul de țărani bătrîni, cu căciula în mină, care așteaptă din zori bunăvoința (uneori plătită) a unor funcționari brusc importanți. Apoi, luptînd cu dezinteresul unui public aflat în derivă spre autism și resentimente prost plasate, persoane și grupuri înzestrate cu o viziune etică asupra istoriei încearcă să salveze de la uitare, dezordine și chiar distrugere urmele documentare ale ultimelor decenii, făcînd din memorie principiul unei terapii colective și forma unică a justiției absolute; emisiuni de televiziune, reviste, filme, cărți (multe bazate pe documente din arhive și străine), cercetări de istorie orală și proiecte comemorative alternative activează o mitologie publică a neuitării, permanent erodată de presiunile mierzei cotidiene și de uzura criteriilor de valoare. În fine, cercetătorii, studenții și nu de puține ori jurnaliștii intră în arhive cu obiective profesionale, urmînd să se adapteze sistemului, ceea ce nu e ușor: fondurile sînt dispersate la numeroase instituții, filiale și depozite; inventarul pieselor arhivate e incomplet și fragmentat, puțînd fi consultat doar prin deplasarea fizică la locul de depozitare; dotările tehnice, de la copiator la scanner, sînt precare; personalul calificat este insuficient; normele de acces în arhive nu sînt complet fixate și nu sînt uniform aplicate. Profesioniștii lucrului de arhivă mai au la noi cultul documentului inedit, iar canonul unor discipline academice – mai ales istoriografia – supralorizează descoperirea, oarecum în detrimentul interpretării și sintezei; totuși, dacă unii mai luptă încă pentru acces rezervat la surse, vrînd să-și asigure astfel cariera, publicarea masivă urmează să reducă și la noi, ca și în alte părți, șansele revelațiilor senzaționale. Atunci, fantasma arhivelor își va mai pierde din magnetism, dar maturizarea unor domenii deocamdată precare la noi – istoria socială, de exemplu – va găsi mereu în arhive obiecte de studiu noi. Actuala direcție prioritărilor, istoria politico-militaro-diplomatică, este doar începutul valorificării depozitelor existente.

Inserăm în continuare fragmente din intervențiile în discuția despre arhive organizată de GDS la sediul său, vineri 8 martie 1996, din inițiativa lui Stelian Tănase.

SORIN ANTOHI

Reacția întîrziată a societății civile

Ioan Scurtu (profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, șeful catedrei de Istorie a românilor și director general al Arhivelor Statului): Legea privind arhivele a fost făcută pe baza consultării legislației arhivistice internaționale, mai ales după legea din Franța. Termenul de acces cel mai mic existent pe plan european, de 30 de ani de la crearea documentelor respective, a fost propus și de noi. În alte țări sînt de 40, 50, 60 de ani. Arhivele nu sînt doar pentru a fi păstrate și conservate, ci înainte de toate pentru a fi valorificate, pentru a se putea scrie o istorie adevărată a României. Din 1990 ne-am confruntat cu o situație critică: anume, acele arhive rămase fără stăpîn, ca urmare a desființării unor structuri și mai ales ca urmare a hulsării Arhivei Comitetului Central al Partidului Comunist. MAPN a luat acea arhivă, a cărat-o la Pitești, la unitatea militară de acolo. Asta a creat o dificultate extraordinară de mare de a putea să ordonăm această arhivă, de a o pune la punct, de a o inventaria și a o putea da în cercetare. Arhiva curentă a Comitetului Central a fost și ea salvată de MAPN, dar se află în aceeași situație de a fi ordonată, inventariată, pentru a fi pusă la punct în vederea cercetărilor.

Șerban Rădulescu-Zoner (cercetător științific principal la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” și deputat): O dată cu promulgarea legii, documentele pot fi cercetate după 30 de ani de la emiterea lor. Reacția societății civile la Legea arhivelor este tardivă, pentru că proiectul de lege aparține guvernului Stoiljan. Ar fi fost normal ca istoricii să se documenteze, să facă sugestii pe care noi, cei 2-3 istorici care sîntem în Parlament, să facem anumite observații, să prezentăm punctul de vedere al celorlalți istorici și specialiști. În dezbaterile mi-am expus punctul meu de vedere. Dacă eu nu săream să cer eliminarea art. 22, legea trecea astfel (parafrazez): *documentele care pun în pericol siguranța națională a statului, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor nu se dau la cercetare*. Apoi: *vor putea fi cercetate, totuși, cu avizul șefului instituției*. Eu cerusem inițial 40 de ani pentru orice fel de document, tocmai pentru a putea reveni apoi să cer eliminarea lui. S-au acceptat 30. Nu ne-am înțeles la dosare personale. În comisia de mediere s-a ajuns la 75. Ca istoric, aș vrea să întreb: de ce sînt mai permeabile și mai bogate arhivele străine decît cele românești? Apoi, documentele SRI se dau în cercetare după 40 de ani, iar dosarele personale care pun în pericol siguranța națională a statului după 75 de ani.

Cifre de la SRI

Nicolae Ulieru (purtător de cuvînt al SRI): La 26 martie 1990 (data creării SRI) existau aproape două milioane de dosare, dintre care peste 1,5 milioane reprezentau fondul informativ, deci persoane urmărite în diferite pe-

rioadă, peste 500.000 dosare personale și aproape 200.000 mape anexe ce alcătuiau fondul de rețea – foști informatori, colaboratori și persoanele străine. Aceste cifre se referă la întregul fond al serviciilor secrete existente pe teritoriul României, deci serviciul secret, serviciul special de informații, și nu numai fostul Departament al Securității Statului. Au fost distruse de către ofițerii care le dețineau, la ordin sau din proprie inițiativă, aproape 100.000 de dosare. Arhiva care s-a predat de către armată era într-o stare de nearhivare. S-a încercat aranjarea ei pe fondul unei lipse acute de specialiști și de spații necesare. Totuși, s-au dat aproape 100.000 de răspunsuri, mai întii prin MI și ulterior prin Ministe-

Stelian Tănase

rul Justiției, prin Ministerul Public și prin SRI, petenților care au fost persecutați din motive politice. Toți deținuții politici care se bucură de drepturile lor, conform legii, și-au putut recăpăta și dovedii aceste drepturi pe baza dosarelor furnizate de către SRI. Apoi am primit solicitări de la Comisia pentru cercetarea abuzurilor, corespunzător și pentru petiții a Parlamentului României. Documentare referitoare la cîteva direcții: mișcarea națională de rezistență, răscălele țărănești din județele Vrancea și Teleorman din iunie '50, grevele studențești din '56-'57, toate acestea au însumat peste 2.000 de file de documente. Abuzurile săvîrșite în timpul colectivizării – 122 de dosare. Cazurile Berevoiești și Comisia „Decembrie '89” – iarăși foarte multe dosare și file xeroxiate (s-a demonstrat că documentele din groapa Berevoiești nu provin din arhivele SRI). Ni s-au solicitat din partea Asociației Foștilor Deportați din Bărăgan documente referitoare la măsurile represive luate de autorități în acțiunea de deportare, documente în sprijinul instrumentării procesului comunismului – peste 5.000 de file xeroxiate. Asasinarea lui Ibrahim Sefit, din ordinul lui Drăghici – 300 de file de xerocepții, documente în sprijinul elucidării cazurilor Căciulați – 600 de file și Turnu-Măgurele – peste 50 de file. De asemenea, s-au dat documente solicitate de unele instituții, organisme și persoane fizice din țară și străinătate angajate în cercetarea istorică sau pentru redactarea *Cărții albe a Securității, a Memorialului durerii* ș.a. Peste 100 de persoane, cercetători, istorici, din România și din străinătate, care au făcut cerere către SRI prin Biroul de Presă, au primit, fără ex-

cepție, aprobare pentru acces (bine determinat în cererea respectivă) la arhivele fostului Departament al Securității Statului. Au fost puse la dispoziție peste 40.000 de file xeroxiate după documente cu valoare istorică unor instituții ca Televiziunea Română, TELE 7abc, Academia Română, Academia de Înalte Studii Militare ș.a. Pe baza acordului încheiat între SRI și Muzeul Memorial al Holocaustului din SUA au fost predate acestuia aproape 70.000 de cadre de microfilm, reprezentînd documente referitoare la activitatea comunității evreiești din România în perioada '38-'44. Orice persoană care doarește să cerceteze documentele din fondurile D (documentar) și P (penal), cu excepția celor care privesc siguranța națională ori care pot culpabiliza poporul și/sau statul român, conform art. 3 din Legea 51 pe 1991 se pot adresa directorului SRI cu o cerere prin Biroul de Presă, la care va primi răspunsul corespunzător în timp util. O altă problemă: am identificat manuscrisele aparținînd unui număr de peste 180 de scriitori, de valoare foarte diferită, de la Blaga pînă la simpli scribi, dar sîntem ținuți în loc de o dispoziție sau o hotărîre a guvernului Roman, care spune că toți deținătorii de patrimoniu trebuie să păstreze respectivele valori în custodie proprie pînă la noi reglementări în domeniu. Or, aceste „noi reglementări” n-au apărut. Am încercat anumite subterfugii: un fond documentar Nichifor Crainic l-am predat în custodia Muzeului Literaturii Române. Fondul Petru Dumitriu i s-a predat lui – sau este pe cale să i se predea. Fondul Noica a fost predat moștenitorilor săi spirituali – d-nii Pleșu și Liiceanu. Intenționăm ca accesul la dosarele personale să fie similar accesului unui cont în bancă: fiecare cetățean care are dosar de Securitate să aibă, el și numai el, acces la dosarul acela, fără ca el să fie public, în sensul publicării unor documente cu relevanță pentru o anu-

Nicolae Ulieru

mită perioadă din viața individului, documente care ar servi unor scopuri de răzbanare, denigrare ș.a.m.d.

Lt. col. Alexandru Oșca (MAPN): Arhivele militare, constituite în 1920, au funcționat în permanență în subordinea Statului Major General. Arhivele MAPN funcționează cu două săli de studiu: la București pentru o colecție de documente din 1941-1945, cu pondere pe perioada 23 August 1944-9 Mai 1945.

ca libertatea presei

ARCHIVE

27

Sînt și documente mai vechi (1877-1878, într-o colecție de microfime). Arhivele militare mai au o sală de studiu la unitatea specializată de la Pitești, pe documente originale. MAPN a preluat după 22 Decembrie diverse arhive ale statului și ale fostului PCR. Arhivele necesare pentru SRI au fost preluate, Direcția Generală a Arhivelor a preluat deja o parte din arhivele fostului PCR. La noi se pot găsi și există acces pentru toate aceste documente create de cercetătorii militari pînă la 1965.

Mariana Stoian (diplomat, Direcția arhive și documente din MAE): Arhiva MAE cuprinde un compartiment de arhive curentă, cu documente din ultimii 5 ani, un compartiment intermediar, cu documente de la 5 pînă la 30 de ani în urmă, și o arhivă istorică, care merge de la primele documente pe care le avem, de pe la 1830-1831. Pentru accesul la arhivă este nevoie doar de o cerere individuală - sau pe bază de listă, dacă este vorba de o lucrare de o mai mare amploare -, în care să se specifice ce se dorește a fi consultat, pentru ce obiectiv se dorește această consultare.

A cerceta astăzi în arhivele românești - o aventură

Stelian Tănase (scriitor): Bunul plac al celor care păstrează arhivele este foarte primejdios și nu are ca rezultat decît întîrzierea noastră în cadența pe care estul Europei și fosta Uniune Sovietică o au în publicarea masivă de documente. Ușile de acces la arhivele care ne dor cel mai tare și la care sîntem extrem de sensibili sînt, practic, abia întredeschise. Și eu mă îndoișcă să societatea asta se va însănoși dacă aceste documente ale istoriei adevărate nu se vor pune pe masă într-o cadență foarte accelerată. Deci accesul liber la arhive - transparența lor - este la fel de importantă ca libertatea presei, ca instituția parlamentară. A cerceta astăzi în arhivele românești este o foarte mare aventură: cere o pierdere de timp enormă și necesită un efort uriaș de a lămuri, de a discuta, de a te duce la sala de studiu, care uneori este închisă, nu este nimeni acolo, documentele care trebuie să fie nu sînt de fapt; sau ai cerut un fond și ți se dă altul; sau ai cerut și durează două luni ș.a.m.d. Cine îndrăznește să intre în acest domeniu trebuie să se înarmeze cu enorm de multă răbdare, trebuie să aibă relații foarte bune, să facă uz de ele - și nici ele nu sînt eficiente. În general, se întîmplă așa: se înaintează o cerere directorului instituției, care se aprobă cu zîmbete, cu asigurări că lucrurile vor merge bine și care, apoi, n-are nici un curs. Există, apoi, un alt fenomen: lucrez acum în mai multe arhive și există un tratament foarte diferențiat, în funcție de arhiva în care merg, ca și cum nu ar fi vorba de aceeași țară, aceeași oameni care se cunosc între ei, aceeași norme, aceeași solitudine. De pildă, cel mai greu se studiază la Arhivele Statului, cel mai bine la SRI. Am auzit asta de la foarte mulți istorici - și români, și străini. Eu nu scriu istorie, ci o carte de analiză a regimului Gheorghiu-Dej. Este o muncă extrem de dură: să iei la mînă zeci de mii de pagini, să le citești, să stai noaptea ca să scoți idei, să le pui cap la cap, să te duci de la Arhivele Statului la SRI pentru a verifica, apoi să te duci la Arhiva MAPN, să cauți rezonanțe ș.a.m.d. Nu vî mai spun de condițiile în care se lucrează, iar salariile arhiviștilor sînt foarte mici, încît tinerii absolvenți nu au nici un interes. Există apoi o tensiune între istorici și cei care posedă arhi-

vele. Cred că cei care păstrează arhivele ar trebui să aibă o atitudine mult mai solicitantă și mult mai deschisă.

Andrei Pippidi (istoric): N-am văzut pe nimeni care să ne spună ceva despre arhiva Parlamentului. Dacă ea există, e foarte discretă. În orice caz, desfid pe cineva să-mi arate ce cercetări s-au făcut pînă acum acolo - dacă este într-adevăr accesibilă. Acum, două vorbe despre arhivele pe care am putut să le văd sau despre starea actuală a unora despre care știu cite ceva. Una e Arhiva Academiei Române. Cînd am avut prilejul să lucrez acolo, dacă se poate spune așa, adică 25 de minute pe ceas, acest timp scurt l-am cîștigat în vreo 5 luni de solicitări. În spatele meu era cineva care mi-a fost prezentat ca „mecanicul de la biblioteca Academiei”. Atîta tușea, se văta de frig și dădea a înțelege că prezența mea era insuportabilă acolo, încît am fost fericit că am putut pedala la loc documentul pe care îl căutam - și a trebuit să ies. Sper că sub noua conducere a Academiei aș avea mai puține dificultăți să intru în arhivă, dar, vî spun, arhiva e tot acolo și în seama aceleiași slujbaș.

Șerban Rădulescu-Zoner și Mariana Stoian

Voce: Tot mecanic?

A.P.: Nu, cred că a avansat în grad. Am vorbit de arhiva Academiei, dar există și biblioteca de alături, care a avut pînă în 1974 o mare zestre de documente. Biblioteca Academiei a fost victima unui abuz. Prin Legea patrimoniului din 1974, s-a confiscat unor instituții fondurile lor tradiționale - e vorba despre Biblioteca Academiei Române, Muzeul Brukenthal sau alte instituții. După 1990, n-am auzit să se fi făcut vreo încercare de a se reveni asupra acestei măsuri. În sfîrșit, tot o experiență de acum 20 de ani: am mers odată la arhiva Mitropoliei din Sibiu, unde căutam niște documente. Le-am găsit, dar nu le-am putut vedea. Eu veneam din partea unei structuri, eram un tînar cercetător, persoană modestă, dar oficială în același timp. Am avut de vorbit cu un consilier mitropolitan și cu o doamnă arhivistă, care au fost și ei amabili, dar au spus că fără o autorizație de la Ministerul Cultelor nu pot să-mi arate documentele. Și eu n-o aveam la mine. Deci am făcut cale-n-torsă, fără să fi putut vedea ce căutam. Acum se întîmplă să dau unele sfaturi unei doctorande, căreia i-am recomandat să meargă să vadă acele documente la arhiva Mitropoliei din Sibiu. Lucrurile s-au mai schimbat: consilierul mitropolitan a murit, arhivistă a ieșit la pensie, nu există un arhivist la Mitropoliei din Sibiu, iar documentele au intrat în niște cămăruțe întunecoase, unde nu e lumină electrică.

Gheorghe Buzatu (istoric): Vorbesc în calitate de beneficiar al arhivelor de la noi și din străinătate. La noi, personalul și modul de aranjare a materialelor sînt nesatisfăcătoare. Clasificarea și inventarierea merg o dată cu intrarea în arhive și cu depunerea acolo. Din punctul de vedere al inventarierii, arhiva fostului CC al PCUS este bine inventa-

riată și simultană cu producerea evenimentului - un inventar făcut atunci cînd a avut loc ședința, cînd s-au adunat materialele-anexă și care este scris de mînă în cinci exemplare. Dacă într-un loc este bombardat, rămîne în alt loc inventarul. Referitor la limitarea în termen: de ce să nu obținem documentul cel mai recent? Am fost la Moscova, pe parcursul mai multor stagii, în 1991-1992. Revenind, în '94 - surpriză! - Elțin a dat mai multe decrete și a început să pună și el termene. Termenul de 30 de ani mi se pare uman din toate punctele de vedere. Pe urmă, nu trebuie să pierdem din vedere felul în care poți consulta o arhivă. La Londra te instalezi în fața computerului, soliciți pe computer cutare mapă și în următoarele 10-20 minute o găsești așezată pentru studiu.

Dinu C. Giurescu (istoric): Nu sînt de acord că arhivele noastre ar cuprinde date mai puțin interesante decît cele străine. De exemplu, arhivele noastre dețin procesele verbale din 24 și 31 ianuarie '45 ale Frontului Național Democrat, ale liderilor, privind strategia „crizei”: cum să-l dea jos pe Rădescu și ce-o să facă după aceea. În momentul de față îndrum mai multe lucrări de doctorat care se fac pe bază de arhivă imediată: colectivizarea, punerea în funcțiune a Republicii Populare Romîne, organizarea și funcționarea Securității Statului la nivel central; apoi desființarea Armatei Regale Române și înlocuirea, în perioada '45-'48, cu Armata Populară - tot pe baza arhivelor, de data aceasta de la MAPN.

România - pe ultimul loc din punctul de vedere al editării documentelor

Florin Constantiniu (istoric, Institutul „Nicolae Iorga”): Deschiderea arhivelor sovietice a însemnat o explozie și o revoluție documentară, pentru că modifică, în unele cazuri, radical imaginea pe care noi o aveam despre istoria Uniunii Sovietice, începînd din 1917, despre raporturile dintre Uniunea Sovietică și țările-satelit. Rușii, care sînt bolnavi de secretomanie, publică documente secrete în mai multe reviste. Revista *Istocinik* („izvor”), care apare de patru ori pe an, are un supliment ce cuprinde documentele cele mai secrete ale regimului comunist. Ei bine, rușii sînt înaintea noastră din acest punct de vedere. La noi, din păcate, documentele sînt foarte puține. Ce s-a tipărit la noi este cu totul și cu totul insuficient - și eu aș spune (în măsura în care cunosc situația țărilor foste comuniste, mai puțin Bulgaria și Slovacia) că, în raport cu Rusia, Polonia, Cehia și Ungaria, România este în urma lor din punctul de vedere al editării documentelor. Vorbim despre memoria colectivă. Ea nu se realizează prin faptul că fiecare român are dreptul să meargă la arhivă. Istoricii sînt cei care, mergînd în arhivă, sînt ca niște albine: culeg de acolo nectarul și pe urmă fabrică mierea din care se hrănesc toți ceilalți. La noi, cunoașterea acestor documente este extrem de anevoioasă. Mă întorc la documentele din arhivele sovietice: e o ironie a istoriei faptul că noi nu putem, de pildă, să cunoaștem cazul Pătrășcanu (produsul dezbaterilor care aveau loc în Biroul Politic și în Secretariatul Comitetului Central) decît din arhivele sovietice! Arhivistul, în unele cazuri, are pur și simplu o teamă: e bine să dau documentul ăsta să-l vadă cercetătorul?

Ș.R.-Z.: Problema esențială e următoarea: cine apreciază care documente pun în pericol siguranța națională a

Andrei Pippidi și Sorin Antohi

statului, drepturile și libertățile cetățeanului după 30 de ani?

Cornel Lungu (director adjunct al Arhivelor Statului): Legea, așa cum este și cum a fost ea adoptată, este un rău necesar acum pentru a ne apăra aceste documente. Nu cred că legea creează un monopol. Nu există un monopol, dovedit că art. 14 din lege stabilește că MAPN, Ministerul de Externe, SRI, Academia Română pot deține în continuare documentele care se referă la activitatea lor. O singură obligativitate au: să depună la Arhivele Naționale un exemplar din toate inventarele documentelor permanente istorice. Din arhiva Parlamentului, noi n-avem documente decît pînă în '44. Dar vî pot spune acum că arhiva Parlamentului are o situație mai fericită - lucrează acolo o bună specialistă. Pentru că s-a ridicat aici problema accesului, sî spun din capul locului că eu, unul, nu subscriu la ideea care s-a subliniat aici, că în alte țări e mai multă accesibilitate sau sînt mai primitivi decît la noi. Ideea cu accesibilitatea asta nemaipomenită în alte țări - vî rog să mă credeți, avem dovezi concrete - este cel puțin eronată. Îl înțeleg pe d-l Stelian Tănase și supărarea dînsului că nu poate acum să aibă dintr-o dată ceea ce îi trebuie din arhive. Problema care s-a ridicat - că documentele se dau preferențial. Atît timp cît a fost acel fond special (și orice arhivă civilizată se respectă și are un fond special), se dădea la unii și la alții. Acum nu se mai face această diferențiere. Un singur lucru este greu:

Ioan Scurtu și Cornel Lungu

prelucrarea documentelor. A da în cercetare documente neprelucrate este efectiv o crimă. La Pitești, unde au fost preluate unele dintre inventarele fostei arhive de la CC, avem 3.000 de metri, cu 279 de fonduri, pe care unii cercetători le cunosc foarte bine, dar noi acum trebuie să facem confruntarea instrumentului de evidență cu existentul, pentru că pînă acum s-au găsit peste 17.000 de dosare lipsă. Or, noi nu ne putem permite să spunem că asta e o gestiune absolut totală, ca pe urmă să vină nu știu cine și să ne reproșeze. Primim acum de la Muzeul Holocaustului de la Washington tot felul de bombardamente: ne-au pîrît la președinte, la Externe, la Interne, acum vîd că ne atacă la Congresul American că nu le dăm lor cu prioritate. La arhiva contemporană, unde toată lumea așteaptă, nu avem decît 9 oameni: 6 arhiviști cu studii superioare și 3 arhivari.

Pagini realizate de RODICA PALADE

PAVEL CÂMPEANU

Enigme ale pluralismului

Pluralismul retro

Botezat în anii tranziției „pluripartidism”, conceptul de pluralism oferă doar în aparență o informație strict statistică, neîndoiește și elementară asupra regimurilor politice. Respectiva informație nu este strict statistică, pentru că deosebirea între regimurile cu partid unic și cele pluraliste nu sînt deloc numai numerice. Ea nu este neîndoiește, deoarece în unele regimuri staliniste – RDG, Polonia – monopolizarea puterii de către partidul comunist s-a împodobit cu toleranța unor partide anclare – în aceste cazuri, monolismul efectiv s-a slujit de un pluralism aparent, care nu reprezenta o versiune a pluralismului, ci una a monolismului. În sfîrșit, ea nu este elementară, întrucît indică unul dintre cei mai elocvenți discriminanți între democrație și dictatură.

Dacă dictatura își poate include o caricatură de pluralism, democrația exclude riguros regimul de partid unic. De aici rezultă că nu putem avea democrație mărgînindu-ne la un singur partid, dar nu și că democrația va fi cu atît mai perfectă cu cît vom avea mai multe partide. Care este numărul de partide cel mai stimulat pentru buna funcționare a unui regim democratic?

Nici experiența democrațiilor occidentale, nici propria noastră experiență istorică nu dau un răspuns concludent acestei întrebări. Amintesc, din experiența democratică a României interbelice, asiduitatea confruntărilor electorale ale anilor '30: între 1931 și 1938, data instituirii primului partid unic – Frontul Renașterii Naționale –, au avut loc patru alegeri parlamentare, la care au participat între 12 și 17 partide politice.

Într-un studiu asupra acestei perioade, un cercetător francez de origine română propune o tipologie a respectivelor partide, clasificîndu-le astfel:

1. partide „majore”, susceptibile să guverneze, două la număr: PNL și PNT
2. partide „disidente”, desprins din cele „majore”, categorie ilustrată prin inventarierea a patru partide agrare
3. partide etnice – german, maghiar, evreiesc
4. partide formate în jurul unor personalități – Goga, Iorga
5. partide de extrema dreaptă
6. partide de stînga

Totuși, conchide autorul, România nu avea pe atunci un sistem pluri-, ci bi-partid, întrucît numai cele două partide istorice aveau capacitatea de a forma guverne, afirmație care se împacă greu cu perindarea la guvernare a partidului lui Iorga, a partidului lui Goga, a Patriarhului Miron Cristea și în final a mareșalului palatului¹.

Deși discutabilă, prin eterogenitatea criteriilor, prin omiterea alternativelor programatice sau a articulațiilor dintre diferite partide și diferite segmente ale societății, clasificarea citată facilitează examinarea pluralismului cu care ne-a blagoslovit tranziția.

La noi alegeri, nou pluralism

Pluralismul tip '92 a născut un Parlament suficient de puțin glorios pentru ca să se supună imperativului de a nu perpetua propriile-i neajunsuri legiferînd un nou pluralism: o nouă lege a partidelor politice, o nouă lege electorală. Prima condiție pentru reușita noului pluralism este să nu repete cusururile celui vechi – deci: care erau aceste

cusururi?

Ca și cel din urmă cu 60 de ani, pluralismul '92 a generat două partide cu potențial electoral performant și o puderie de partide necompetitive; ca și atunci, există partide etnice, iar partidele „disidente” abundă, formînd aglomerări de ceea ce s-ar putea numi partide redundante; asemeni aceluiași vechi model, avem partide a căror identitate se bizuie mai puțin pe orientarea lor programatică decît pe personalitățile în jurul cărora s-au constituit. Spre deosebire de atunci, însă, numărul partidelor găzduite de pluralismul tranziției nu se mai scrie cu două, ci cu trei cifre; personalitatea care înlocuiește programul celui mai important partid este însuși șeful statului; nu mai avem partide de extrema dreaptă și de stînga, ci o fuziune între extremele odioasă antagonice, reflectînd confuzia generală dintre dreapta și stînga. Și, în sfîrșit, dar nicidecum în cele din urmă, vreme de 7 ani – adică exact durata intervalului din anii '30 –, singurele două partide competitive nu au fost și alternative, guvernarea a rămas tot timpul în mîinile aceluiași nucleu. După cum arată similitudinile, pluralismul din '92 reproduce cusururi ale pluralismului din anii '30, la care deosebirile adaugă cusururi noi.

Înlocuirea acestei formule de pluralism cu una mai rațională este prin urmare absolut necesară, ea însemnînd totodată o înnoire a mecanismului electoral.

Mecanismul electoral

„Votul este un act de putere”, consideră Talcott Parsons². Validitatea afirmației are cel puțin două limite: votul fără alegere – „elections without choice”, cum zic anglo-saxonii –, impus de regimurile staliniste, și votul manipulat. Fără aceste limite, votul poate fi scotocit un act de putere, pentru că prin el societatea redistribuie prerogativele puterii pe care va fi ținută să le respecte de-a lungul ciclului electoral. Acesta este momentul crucial în funcționarea democrației, iar eficacitatea lui depinde nemijlocit de cea a mecanismului electoral.

Resuscitat după decembrie 1989, acest mecanism stîrșește numeroase nemulțumiri. Cele mai insistente vin din partea unor competitori neciștigați, care invocă fie fraudele organizatorilor, fie rudimentara cultură politică a alegătorilor – care, la rîndul lor, se plîng că libertatea de a alege rămîne o vorbă în vînt dacă nu ai între ce sau între cine să alegi. Fiecare dintre aceste nemulțumiri vizează o altă componentă a mecanismului electoral în a cărui structură intră:

1. reglementările legale ale procesului electoral
2. gradul în care aceste reglementări sînt sau nu respectate de organisme abilitate cu aplicarea lor
3. competitorii și oferta lor (componenta care include pluralismul)
4. informațiile asupra acestei oferte, transmise electoratului îndeosebi prin mijloacele comunicării de masă
5. modul în care aceste informații sînt folosite de alegători pentru elaborarea deciziei de vot

Imperfecțiunile mecanismului electoral sînt cele ale componentelor sale, începînd cu prima: oferta pluralismului existent. Asupra acestei componente s-a oprit și sondajul CIS ale cărui rezul-

tate sînt prezentate în continuare. Operația s-a desfășurat în februarie a.c. pe un eșantion național care a cuprins 1.013 persoane în vîrstă de cel puțin 18 ani, domiciliat în 29 de așezări urbane și 36 rurale din 26 de județe, plus Capitala. Testul propriu-zis a urmărit să constate măsura în care alegătorii pot ori nu distinge între identitatea celor cinci partide de prezumtivă orientare social-democrată și între cele cinci de orientare prezumtiv liberală. Aspectele vizate au fost raporturile respectivelor partide cu puterea sau opoziția, autenticitatea orientării reclamate, motivația pluralității lor, potențialul electoral latent al fiecărei orientări.

Prima enigmă: pluralismul liberal

Partidele care își arogă o identitate liberală introduse în chestionar sînt PNL (Quintus), PNL-CD, PAC, PNL (Câmpeanu) și PL '93. Din punctul de vedere al intervievaților, relațiile cu binomul putere/opoziție plasează cele cinci partide pe coordonate foarte apropiate: ele sînt considerate ca fiind la putere de 4-7% din eșantion, în opoziție de 63-67%, 27-31% declară că nu știu, iar 2% se abțin să răspundă. Între un

sferț și o treime din electorat nu știe sigur dacă aceste partide se află în opoziție ori la putere, majoritatea – circa două treimi – le plasează corect de partea opoziției, sub acest raport nici unul dintre ele nu are în ochii alegătorilor o identitate mai clară decît celelalte.

Egalizarea lor sub acest unghi dispare atunci cînd sînt considerate sub unghiul autenticității: care dintre ele este cel mai aproape de ceea ce ar trebui să fie un adevărat partid liberal? Proportia non-răspunsurilor la această întrebare este considerabilă: 25%. Cel mai autentic liberal este:

PNL (Quintus)	pentru 22% din eșantion
PNL (Câmpeanu)	pentru 22%
PAC	pentru 15%
PL '93	pentru 9%
PNL-CD	pentru 7%

Criteriul infinit mai vag al autenticității produce o ierarhizare care, judecînd după avantajarea PNL (Câmpeanu), pare fondată pe un amestec de informații actuale și de reminiscențe insuficient digerate. Statistic vorbind, nici una dintre cele cinci formațiuni nu este percepută ca o încorporare fermă a liberalismului, recunoașterea identității lor liberale se ridică în cel mai bun caz la o cincime din electorat. Numai 15% dintre subiecții sondajului își explică divizarea acestor partide prin dispute de ordin doctrinar; 32% o atribuie certurilor dintre lideri și 48% – procentul cel mai ridicat – dorinței de putere. Fuzionarea celor cinci formațiuni într-un partid liberal unic nu i-ar aduce acestuia mai multe voturi decît ar totaliza cele cinci partide separate într-o competiție electorală care s-ar desfășura acum. Forța politică a unui partid liberal care și-ar atrage 15% din electorat ar fi, însă, evident, cu totul alta decît a celor cinci partide separate, care ar obține între 2 și 7% din voturi.

Deduse din informațiile nesigure asupra intențiilor de vot și asupra unui partid liberal unit care în fapt nu există, aceste estimări rămîn aproximative. Plafonul maxim la care se opresc ar putea reprezenta nu numai limita atractivității electorale a unor formațiuni liberale, ci și limita atractivității doctrinare a liberalismului în circumstanțele actuale. Întrebați de care orientare se simt cel mai aproape, intervievații își distribuie răspunsurile astfel:

Liberală	5%
Ecologistă	6%
Social-democrată	37%
Agrariană	15%
Naționalistă	6%
Nici una	14%
Nu știu	9%

iar 8% nu dau nici un răspuns. Statistic considerabilă, diferența dintre adeziunea doctrinară la liberalism: 5% și intențiile de a vota cu liberalii: 15% sugerează că opțiunea electorală nu are de regulă o motivație doctrinară.

A doua enigmă: pluralismul social-democrat

Lista partidelor de orientare social-democrată inclusă în chestionar a cuprins următoarele formațiuni: PSDR, PSM, PD, PDSR și PS (Mohora). Testul identificării lor cu ajutorul raportării la binomul putere/opoziție a fost în acest caz mai dificil, întrucît, spre deosebire de partidele liberale, situate toate în opoziție, unele partide social-democrate se află pe poziții de putere pe care și le asumă (PDSR), altele au o participare la exercițiul puterii pe care nu și-o asumă (PSM), altele sînt în opoziție. În lumina cifrelor, cea mai adecvată este identificarea PDSR, pe care 75% dintre subiecții îl văd la putere, iar cea mai confuză cea a PSM, considerat la putere de 39% și în opoziție de 28% din eșantion. Această confuzie ar putea semnala succesul manevrelor întreprinse de PSM pentru a se discosa de răspunderile guvernamentale ale PDSR. Estompat apare și profilul PSDR, pe care o cincime din eșantion și-i imaginează la putere. După partidul majoritar, identitatea cea mai clară o are PD, considerat în opoziție de două treimi din eșantion.

Autenticitatea social-democrată este cel mai larg atribuită PDSR: 29%, urmat de PD: 23%, față de 16% PSDR, 6% PSM și 3% PS. Plafonarea coborîte ale acestor procente maxime sugerează existența unor rezerve față de gradul în care partidele respective încorporează cu adevărat orientarea social-democrată pentru care își declară preferința două cincimi dintre subiecți. De altfel, un prezumtiv partid social-democrat unic ar obține tot două cincimi dintre voturi. În votul social-democrat, motivația doctrinară pare astfel să cîntărească mult mai greu decît în votul liberal.

Adversitățile dintre partidele liberale fracționează opoziția, pe cînd cele dintre partidele social-democrate reproduc în mare măsură adversitatea dintre putere și opoziție. Și totuși, explicarea divizării lor prin certurile dintre lideri survine mai frecvent în cazul partidelor social-democrate: 32%, decît în al celor liberale: 23%.

Cele două chintete de frați învrăbiți reprezintă exemple flagrante de convertire a identității competitorilor electorali în perturbator al deciziei alegătorilor. Originea surprizelor ce s-ar putea ivi în manifestarea acestei decizii nu ar trebui căutată numai în cultura politică deficitară a alegătorilor, ci și în cea a competitorilor. Performanțele mecanismului electoral sînt grevate și de calitatea adesea improprie a ofertei.

NOTE

¹Mattei Dogan, „România 1919-1938” în *Competitive Elections in Developing Countries*, Duke University Press 1987, p. 372.

²Talcott Parsons, *Politics and Social Structure*, New York Free Press 1969, p. 337.

POMOGÁTS BÉLA

Dialog intelectual româno-ungar

Amestecul nefast al politicii în încercarea de apropiere a intelectualilor români și unguri

Necesitatea dialogului a devenit mai pregnantă, totuși, la cumpăna secolelor XIX și XX, când intelectualitatea românească lupta pentru emanciparea românilor din Ardeal, iar intelectualitatea progresistă maghiară, precum Mocsáry Lajos mai demult, apoi mai târziu Ady Endre, Jászi Oszkár și Bartók Béla s-au dovedit a le fi parteneri ce-i înțelegeau în așteptările lor. Din partea română, necesite legături au fost plămădite de Isosif Vulcan, Ioan Slavici, Emil Isac și Octavian Goga.

În viața culturală erau foarte frecvente încercările de apropiere personală, căutarea unor consensuri, dar acestea, din păcate, au rămas în mare parte neimplinite, ca urmare a intervenției forțelor politice. Așa s-a petrecut și cu prietenia atât de promițătoare dintre Ady și Goga, prietenie care a suferit un eșec din pricina naționalismului poetului-politician român, în sensul că pozițiilor filo-românești ale lui Ady privind căutarea unor posibilități federaliste (în concordanță cu inițiativele lui Jászi Oszkár de colaborare între Europa Centrală și Sud-Estică) i-au urmat articolele pronunțat antimaghiare ale lui Goga, apărute în presa bucureșteană, în urma cărora, firește, partea maghiară s-a văzut nevoită să se delimiteze.

O soartă similară a avut și întâlnirea literară româno-ungară de la Stina din Vale - anunțată și pregătită pentru 1935 de către revista literară *Familia* din Oradea -, la care, printre alții, fuseseră invitați Babits Mihály, Márai Sándor și Zilahy Lajos. Acest generos proiect a eșuat, din pricină că autoritățile românești au refuzat să aprobe intrarea lui Babits, care primise invitație și pentru un ciclu de conferințe prin Ardeal, programate după întâlnirea amintită.

Întâlnirea de la Budapesta din martie 1990

N-a putut avea un succes real nici întâlnirea intelectualității maghiare și române, organizată în martie 1990 la Budapesta, după prăbușirea dictaturii din România. De altfel, la această întâlnire au luat parte câteva personalități ale vieții spirituale românești, printre care Mircea Dinescu, președintele proaspăt ales al Uniunii Scriitorilor, și Gabriel Liiceanu, reputatul filozof; au mai fost prezente reprezentanți de seamă ai intelectualității maghiare din Ardeal și ai vieții spirituale de la noi, printre alții și Konrád György, Csóóri Sándor, Kányádi Sándor, Domokos Géza. Întâlnirea a debutat cu speranțe foarte mari și, pe parcursul discuțiilor, s-au afirmat într-adevăr bunăvoința reciprocă și predispoziția spre înțelegere. Numai că, și de acea dată, s-a amestecat din nou politica. În cea de-a doua zi a întâlnirii, când aproape că trecuseră la redactarea declarației comune

Pomogáts Béla este actualul președinte al Uniunii Scriitorilor din Ungaria. Acest text a fost prezentat la întâlnirea PEN-clubului din Ungaria, Budapesta, noiembrie 1995.

- și în această declarație își exprimese și partea română dorința de a se reînființa universitatea maghiară din Cluj, lichidată în 1959 -, așadar, chiar atunci ne-a sosit vestea incidentelor sîngeroase de la Tîrgu-Mureș, în care Sütő András își pierduse un ochi. E lesne de imaginat cât de mult au umbrit toate acestea întâlnirea, astfel încît, pînă la urmă, am fost nevoiți să încheiem masa rotundă cu o declarație finală nesemnificativă.

După întâlnirea de la Budapesta, însă, am stabilit ca întâlnirea pentru următorul schimb de păreri să aibă loc în toamna anului 1990 la Timișoara: orașul ai cărui locuitori români,

Dialogul dintre intelectualitatea maghiară și cea română are o tradiție de aproape două sute de ani, încă din vremea cînd Gheorghe Șincai și Cezar Bolliac avuseseră prieteni unguri și legături cu aceștia: primul, la începutul secolului al XIX-lea, cu poetul ungar arădean Peretsényi Nagy László, ultimul autor de epopee eroice scrise în limba latină, și cel de-al doilea cu Toldi Ferenc, „părintele istoriei literare maghiare”, pe la mijlocul aceluiași secol.

maghiari, germani și sîrbi s-au putut uni de Crăciunul anului 1989 împotriva tiraniei. Această proiectată întâlnire n-a mai avut însă loc și de atunci, vreme de mulți ani, nu s-a mai ivit prilejul ca intelectualii maghiari și români să reia dialogul pe baza idealurilor culturii europene asumate de comun acord. Totuși, la Gyula s-a organizat o întâlnire, pe care însă au turburat-o mașinațiunile, pe vremea aceea ajunse la paroxsim, ale primarului clujean Funar, apoi s-a mai organizat o altă întâlnire la Budapesta, la bordul vasului românesc „Steaua Dunării”, dar unde nu s-a mai ajuns la un veritabil dialog, ci s-a purtat doar o discuție protocolară.

A fost lesne de înțeles că grupările politice conducătoare din ambele țări priveau cu neîncredere la modestele încercări ale intelectualității de a se reuni. Această neîncredere era și mai accentuată la București, după ce au fost îndepărtați din guvern politicieni cu vederi liberale și pro-europene, ca ministrul Învățămîntului, Mihai Șora, și cel al Culturii, Andrei Pleșu, iar în societatea românească, după înfrîngerea de anvergură suferită la sfîrșitul anului 1989, nomenclatura comunistă de pe vremuri, Securitatea și intelectualitatea colaboraționistă s-au repliat și au ajuns din nou la pu-

tere. Această veche-nouă pătură conducătoare politică românească din București (și Cluj) nu avea interesul să înlesnească dialogurile și contactele româno-ungare. Puterea i-a împins în planul al doilea pe democrații români, adunați în jurul Grupului pentru Dialog Social, ca și pe toată floarea vieții spirituale românești, silindu-i să se situeze din nou pe baricade opuse. Actuala putere a reabilitat pseudo-intelectualitatea dintotdeauna extremist-șovină, aservită mai înainte lui Ceaușescu: poezii de curte ai dictatorului și filosofii crescuți de partidul comunist.

Nu începea încă să se încheie dialogul intelectualității democratice românești s-a manifestat o anumită rețineră. După 1989, mare parte a opoziției democratice românești a ajuns în situația ei obișnuită. În societatea românească, mai cu seamă în rîndul intelectualității, domnesc sentimente naționale exacerbate, retorica naționalistă, iar ura alimentată contra „străinilor” are încă un cîmp larg deschis. Intelectualitatea purtătoare a ideilor democratice este ea însăși ex-

pusă unei tentații puternice: dacă vrea să exercite o influență de amploare în mase, ea trebuie să preia o anumită frazeologie naționalistă, pentru că altfel devine izolată în cadrul intelectualității și al societății. Iată de ce opoziția intelectualității democratice, care înclină spre recunoașterea anumitor drepturi ale maghiarilor din Ardeal, nu poate vorbi decît cu rețineri despre drepturi.

Rolul culturii în realizarea dialogului

Tocmai din aceste motive merită recunoștință și prețuire acei intelectuali români ca Laurențiu Ulici, Gabriel Andreescu, Gabriela Adameșteanu, Geo Șerban și alții, care au curajul să-și afirme intențiile pentru sprijinirea înțelegerii româno-ungare și a asigurării drepturilor populației maghiare din Ardeal.

Cu aceste intelectuali prieteni români ne-am întîlnit în primăvara anului 1995 la București, la Centrul Cultural Ungar, unde s-a desfășurat un colocviu prilejuit de apariția antologiei intitulate *Cumpăna*, editată în limba română de revista clujeană *Korunk*. Volumul cuprinde scrieri ale unor autori maghiari, contribuții care

apăruseră nu de mult în revistele clujene, tratînd despre literatura, cultura, istoria românilor, ca și despre problemele relațiilor româno-ungare.

Întîlnirea de la București, care în felul acesta reînnoia firele dialogului intelectualilor români și maghiari întrerupt în 1990 - ca urmare a evenimentelor politice -, a prilejuit o discuție consistentă și a adus precizări importante. Printre altele, s-a formulat și ideea după care intelectualul creator nu trebuie să țină cont de scopurile și manipularile politice; scriitorul trebuie nu o dată să se manifeste în locul omului politic sau împotriva politicului, iar dialogul româno-ungar trebuie înțeles întotdeauna pe exprimarea sinceră a opiniilor; în trecut, acest dialog, mai ales în forma sa „oficială”, putea fi considerat mai degrabă o discuție ce slujea adesea la ascunderea faptelor. Colocviul de la București a continuat în luna mai 1995 la Szödliget, localitate aflată pe malul Dunării, nu departe de Budapesta, într-un cerc destul de semnificativ, întrucît, pe lângă reprezentanții români, ai maghiarilor din Ardeal și ai intelectualității din Ungaria, a participat, luînd cuvîntul, și președintele Republicii Ungare, Göncz Árpád. La Szödliget s-a căzut de acord și în privința unor acțiuni concrete, ca de exemplu asupra unei anchete comune care să aducă în discuție problema relațiilor culturale româno-ungare și care să fie cuprinsă într-un volum; de asemenea, s-a stabilit ca discuțiile să fie continuate la București. Rezultatul cel mai important a fost că dialogul a reușit să închege un anumit spirit de prietenie. Dar în sfera politicii, din păcate, nu există în acest moment speranțe ca dialogul româno-ungar să fie cu adevărat consistent și rodnic.

În legătură cu dialogul româno-ungar, trebuie să spunem că, din păcate, politica e prin tradiție „neinteresată” și deocamdată nu ne putem aștepta la inițiative de natură constructivă decît în aria culturală. De altminteri, politica (cel puțin în regiunile central-europene postcomuniste) este în general închisă, ideologică, etatistă și premodernă, bazîndu-se înainte de toate pe ideea de „stat național” - așadar, judecînd într-un sistem concepțional etnocentric. În schimb, cultura e deschisă, opusă ideologicului, concentratoare de valori și postmodernă: ea folosește înainte de toate un sistem de concepție european, apropiindu-și și literaturile naționale în conexiunile generale europene. Iată de ce albia dialogului româno-ungar (și reconcilierea reciprocă) trebuie, înainte de toate, adîncită prin colaborarea culturală: aici trebuie păstrată continuitatea legăturilor și acumulate acele valori comune spirituale, morale, pe care mai târziu le va reclama o politică mai înțeleaptă, cu caracter european.

Subtitlurile aparțin redacției

Traducere de Constantin Olariu

Cele mai noi apariții

ANTONY FLEW
Dicționar de filozofie și logică

ANA FELICIA ȘTEF Manual de greacă veche

ALAIN BESANÇON Imaginea interzisă. Istoria intelectuală a iconoclasmului

PÄR LAGERKVIST Baraba (roman)

... și următoarele

PLATON LYSIS
*** Evangheliile apocrife

ELIADE/CULIANU
Dicționar al religiilor

un radio actual

RADIO TOTAL

FM 94,2 MHz

Tel: 637 31 30 / 631 5545

TALK-SHOW-uri LIVE

În fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00:

Luni: Față în față cu vecinul - IRINA CORBU
Marți: Câinele de pază - CORNEL NISTORESCU
Miercuri: Punct și virgulă - CARMEN BENDOVSKI
Joi: Fiți întreprinzători - ADRIAN DUMITRIU
Vineri: Taxiul de noapte - N.C. MUNTEANU

DAN CRISTIAN COMĂNESCU

Drumul spre economia constituțională

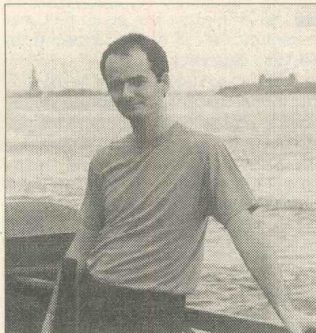
J.D. GWARTNEY și R.L. STROUP, „Economie și prosperitate”, Alutus-D, 1995, 128 pagini, 3.000 lei

Îndreptarul Gwartney/Stroup¹ este cartea pe care ați căutat-o dar n-ați găsit-o despre performanța economică și corupția politică reduce la numărul comun al unor observații de bun-simț despre comportamentul uman într-o lume a resurselor limitate și a constrângerilor instituționale eterogene.

Declarația drepturilor economice ale omului

Profesorii Gwartney și Stroup articulează o „Declarație a drepturilor economice ale omului” adaptată contextului constituțional american, dar principiile elementare subiacente sînt general valabile, independente de timp și loc. Exemplele și comparațiile invocate pentru a le ilustra pe fiecare sînt culese de pe întreg mapamondul, din Guatemala și Hong-Kong, din Japonia și Peru, din SUA și Rusia, din Kenya și Germania etc., sporind percutanța explicațiilor teoretice liminare. De altfel, cei zece factori-cheie care influențează creșterea economică și prosperitatea sînt accentuați și în elegant manual internațional de introducere în teoria economică al autorilor (*The Wealth and Poverty of Nations*, Harcourt Brace, 1994), veritabil epitom al înțelepciunii unor experți de prim rang ai genului: (1) **deschiderea economică** (barierele politice ridicate în calea comerțanților, chiar atunci cînd urmăresc protejarea „industrii naționale” sînt automatizate); (2) **proprietatea privată** (oamenii se vor dovedi mai întreprinzători și vor administra resursele mai chibzuit atunci cînd proprietatea se află în posesiune privată); (3) „**mina invizibilă**” (prețurile pieței reconciliază interesul personal cu bunăstarea generală); (4) **concurtența neîngrădită** (concurtența promovează eficiența, inovațiile și protejează interesele consumatorilor); (5) **o piață eficientă a capitalurilor** (fără-le care înregistrează investiții mari și permit pieței să le canalizeze în linii de producție creatoare de avuție tind să înregistreze o creștere economică mai rapidă); (6) **rate scăzute ale impozitelor** (oamenii vor produce mai mult atunci cînd le este permis să păstreze cît mai mult din ceea ce cîștigă); (7) „**stabilitatea monetară**” (inflația împiedică funcționarea „mîinii invizibile”, generează incertitudine și subminează credibilitatea puterii politice); (8) **convertibilitatea monedei** (controlul ratelor de schimb și alte obstacule ale piețelor valutare tind să diminueze cîștigurile culese de pe urma comerțului internațional); (9) **îndeplinirea funcțiilor protective și productive ale guvernului** (guvernele care delimitează în mod clar și protejează drepturile de proprietate, furnizînd, în același timp, bunuri publice la costuri reduse, promovează prosperitatea economică); (10) **concurtența în sfera guvernamentală** (concurtența între unități guvernamentale și între organizațiile private și întreprinderile de stat contribuie la menținerea puterii politice în slujba cetățenilor).

Inutil să adaug că, în măsura în care principiile enunțate de profesorii

Dan Cristian Comănescu în New York

Gwartney și Stroup sînt general valabile, democrația ca atare nu va cauza prosperitatea vreunei țări: atunci cînd de o parte se află interese speciale concentrate și de alta interese generale larg dispersate, politicienii vor sfîrși prin a le urmări, ca și cum ar fi conduși de o mină invizibilă, doar pe cele dintii, nu și pe cele din urmă, independent de soarta factorilor sus-menționați (cap. III.4 al îndreptarului). Și intrucit cerințele unei politici economice sănătoase sînt departe de a soluționa această dilemă politică, ba chiar o potențează, ele pot deveni operante pe termen lung doar în măsura în care sînt încorporate în reguli generale, scrise sau nescrise.

Limitarea comerțului cu privilegii

Soluția constă, așadar, în „consolidarea” regulilor nescrise pre-keynesiene, care limitau mijloacele guvernanzilor de a se angaja în comerțul cu privilegii: „*Dacă nu sînt împiedicați de reguli constituționale, guvernanzii vor practica adesea deficite bugetare dăunătoare economiei*”. Similar, structura incitativelor politice este de așa natură, încît, dacă nu sînt împiedicați de reguli constituționale, guvernanzii vor recurge frecvent la inflație, distorsionînd sistemul de semnalizare prin prețuri și subminînd economia de piață. Similar, dacă nu dorim ca guvernanzii să se specializeze în comerțul de privilegii acordate anumitor ocupații sau profesiuni, grupuri rasiale, etnice ori religioase, reducînd astfel volumul beneficiilor culese de pe urma schimburilor vo-

luntare mutual avantajoase și deci reducînd progresul economic spontan, avem nevoie de reguli constituționale care să interzică controlul prețurilor, tarifele vamale, precum și toate celelalte reglementări guvernamentale care obstrucționează comerțul. Paradoxal, eficiența economică a Constituției americane pare să fi depins în mare măsură de etica lockeană a primilor săi interpreți, care consfințea aproape necondiționat inviolabilitatea persoanei și proprietății fiecărui individ, dobîndite fără a face uz de violență, furt sau fraudă².

Neobișnuit de bine structurat, compendiul profesorilor Gwartney și Stroup nu se oprește însă la principiile fundamentale, care sînt, în bună măsură, „doar o reflectare a bunului-simț”, chiar dacă sugerează foarte convingător că și acestea „sînt instrumente de analiză deosebit de puternice”. El integrează trusoul acesta tradițional cu abordarea modernă a „costurilor tranzacționale” (cînd drepturile de proprietate sînt vag definite sau respectarea lor se face rapsodic, atunci timpul, efortul și celelalte resurse necesare căutării, negocierii și încheierii contractelor pot ridica obstacole de netrecut în calea „*avuției națiunilor*”), a **bunurilor publice** (apărarea națională și alte servicii pe care, deși le dorim cu toții, vor fi „*extrem de greu*” produse și comercializate de întreprinderile private, fiindcă natura bunurilor publice „*face imposibilă*” stabilirea unei legături directe între plata și înmînarea lor către consumatori), sau a **planificării centralizate** puse într-o perspectivă hayekiană (nu există nici o modalitate prin care autoritatea planificatoare să poată obține informații nefalsificate și îndestulătoare pentru a alcătui un plan național coerent; asemenea eforturi nu fac decît să substituie interesele politice celor economice, irosind resursele și întîrziînd progresul economic).

Chiar și cei convingiți că evaluarea politicilor publice într-o manieră obiectivă, interpersonal verificabilă, cu ajutorul unor asemenea concepte se lovește de obstacole insurmontabile vor admite fără dificultate că „*foarte adesea studenții pierd din vedere ideile-cheie, preocupări fiind de grafice, formule și detalii matematice necesaritate și nesocotesc tocmai acele cunoștințe susceptibile de „a-și păstra relevanța și după ce examenul de diplomă devine o amintire vagă*”. Fără a mai pune la socoteală meritele euristice incontestabile ale demersului Gwartney/Stroup, chiar și asemenea „*cîrcotași*” vor saluta, zic, un îndreptar care și provoacă cititorii „*să gîndească mult mai serios implicațiile reale ale teoriilor economice*” ortodoxe, fie și numai de dragul erorilor larg răspîndite, care depășesc aici stadiul subînțeleșurilor embrionare, pentru a fi articulate, cum se cuvine, pînă la capăt.

Drept natural și contract social

În aceeași ordine de idei, ca o paranteză instructivă, putem observa că singurele proceduri de prelevare, necondiționat compatibile cu etica lockeană a proprietății private, sînt cele derivate, respectînd regula umanității. Și, atîta vreme cît istoria nu prea consemnează momente constituționale pe măsura acestui înalt desiderat, nu vom fi surprinși să-i găsim pe adepții dreptului natural lockean scindați în două tabere, în principii ireconciliabile. De o parte „*moderații*”, consolați cu ficțiunea unui contract social „*tacit*”, ceea ce revine la legitimarea ordinii politice ideale, dacă nu chiar a *statu-quo-ului*, pornind de la o ipoteză contrafactuală: e tabără în care stau constituționaliștii, cu Madison în frunte – și economia constituțională nu-și propune „*decît o explicitare*” a viziunii marelui „*fondator*”; de altă parte „*radicalii*”, cu Spooner în frunte, pentru care contractul „*tacit*” nu este decît o tiranie tăcută și care, din motive strict etice, de cele mai multe ori dublate și de un anumit optimism încrezător în forțele pieței – denunță ilegitimitatea completă a organizațiilor care-și revendică actualmente monopolul „*legitim*” al producției de „*lege și ordine*”, pe care le consideră simple entități mafioase, deosebit de bine structurate, pe temeiul „*servitului voluntare*” a maselor⁴.

Acestea fiind spuse, demersul Gwartney/Stroup marchează indiscutabil o reușită. Forța explicativă a teoriilor care cuceresc premiile Nobel din epoca prăbușirii comunismului³ este pusă înfăia oră la îndemîna publicului larg. La capătul unei lecturi agreabile, fără urmă de jargon tehnic, electorul va putea distinge cu ușurință între un program autentic de redresare, articulabil într-o „*Declarație a drepturilor economice ale omului*” garantată constituțional și demagogia „*socialiștilor din toate partidele*”.

NOTE

¹ În original James D. Gwartney și Richard L. Stroup, *What Everyone Should Know About Economics and Prosperity*, Tallahassee, FL: The James Madison Institute, 1993.

² *Într-adevăr, cele mai eficiente constrîngeri asupra guvernului au fost probabile cele naturale, incluzînd sub această etichetă atît pe cele tehnologice (impulse, de ex., de elanul aur), cît și pe cele ancorate adînc în valorile larg împărtășite de oameni (de ex. „regula echilibrării bugetelor”).* Astăzi, asemenea norme sînt practic discreditate, „ca o binecuvîntare a întregii generații de economiști keynesieni (...) (Constituționaliștii) se străduiesc să declanșeze o contrarevoluție intelectuală, în replică la cea keynesiană”; cf. R.B. McKenzie, G. Tullock, *The Best of the New World of Economics*, Irwin, 1989, pp. 282-283, 295. Paradoxul provine din faptul că un James Buchanan, purtător de cuvînt necontestat al școlii de economie constituțională din Virginia, în contrast cu Madison și părinții fondatori, profesază, în plan etic, subiectivismul cel mai radical cu putință. Cf. N. Barry, *On Classical Liberalism and Libertarianism*, London: Macmillan, 1986, ch. 4.

³ James M. Buchanan (1986), Ronald H. Coase (1991) și Douglas C. North (1993) sînt numai trei dintre laureații Nobel – autori ai paradigmei de la care se revendică explicit Gwartney și Stroup.

Subtitlurile aparțin redacției

Din numerele viitoare

- **Interviul săptămîinii: Lazăr Vlăsceanu, Ion Caramitru, Victor Ciorbea, Alfred Moses, Anton Vătășescu, Ilie Năstase**
- **Octavian Paler îi răspunde lui Fey Laszlo**
- **Mihai Korne: „Armata română și NATO”**
- **S. Damian: Falsul mit al lui Terminator**
- **Joris Declerk: Relațiile Uniunii Europene cu țările asociate din Europa Centrală**
- **Sindicatul și problemele sociale – masă rotundă la GDS. Moderator: Pavel Cămpăanu**
- **Carta universitară și autonomia universităților – masă rotundă la GDS. Moderator: Mihai Șora**
- **Drogurile în România – anchetă**
- **Cabinete particulare de stomatologie – anchetă**

- **Erwin Kessler: „Schimbarea la prefață” – expoziții la Galeria Catacomba**
- **Aurelian Crăiușu: „O excepțională inițiativă editorială: Cristian Preda și Sorin Antohi, „Liberalismul francez: secolele XIX și XX”**
- **Hari Kuller: „Mit, cultură, societate”**
- **V. Rîzescu despre cartea Irinei Livezeanu, „Politica culturală în România Mare”**
- **Lansări de carte: „Eu sînt ținta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi”**
- **Radu Negrescu Șuțu: „A fi sau a nu fi român”**
- **Virginia Marsh: „România constrînsă la o economie nemilosă”**
- **Kenneth Murphy: recenzie la cartea „Plicul negru” de Norman Manea**
- **Kántor Lajos: „Competiție?”**

IRINA COROIU

Caligulade Albert Camus
regia Mihai Măniuțiu

Oana Pelea și Marcel Iureș

TEATRUL
LUCIA
STURDZA
BULANDRA

În vacuitatea sa absolută, spațiul de joc (delimitat de scenograful Mihai Mădescu cu ajutorul maestrului de lumini Ioan Lazăr) pare o vastă cutie neagră care dezvoltă peșmarurile protagonistului în genunchet la căpățul soarei și amantei sale. Despiciind sarcofagul în care-și doarme somnul de veci Drusilla, Caligula eliberează fantasma ce-l bîntuie, dar îl și mintuie: *alter-ego*-ul feminin. O metaforă preluată parcă din finalul montării lui Vlad Mugur (Teatrul Național din Cluj, 1969) și desăvîrșită de Mihai Măniuțiu în suita vizionilor sale gîndite sub semnul oglinzii (veritabil „mecanism semiotic” – apud Umberto Eco), invocată de Camus sub incidența Lunii. Ideal imposibil de atins, simbol arhaic fundamental, cu virtuți contradictorii, proteice și malefice, Luna înglobează deopotrivă mitul astral al incestului și pe cel al cunoașterii indirecte, mijlocită de imaginar, de vis, de subconștient.

Placheta de reflecții pe tema psihopatologiei totalitarismului, cu care regiilor-eseist își însușește reprezentarea, susține originalitatea acestei lecturi scenice, concepută ca un necesar exorcism teatral, focalizînd reziduurile spectrale ale unui îndelung sistem de perverse teroare ce a provocat mutilări suflatești, alienări psihice, iremediabile mistificări.

„Caligula e în fiecare dintre noi, monstru sau inger”, nota autorul în 1938, cînd istoria resuscita prototipul despotului dement, referindu-se deopotrivă la victime și la călăii virtuali.

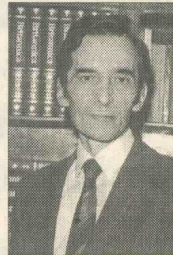
„O dictatură care a compromis mai mult de trei sferturi din populația unei țări e deja o republică a consensului totalitar” – afirmă directorul de scenă cînd aduce la rampă pe Caligula astăzi. Cînd germele răului se conjugă cu o sumă a complexelor de insațietate și cu un lubric simț al libertății.

Actor fetiș al regiilor lui, pe care-l urmează cu fervoare în spectaculoasele sale eforturi de sondare a abisurilor umane, Marcel Iureș își continuă investigațiile din rolurile anterioare (Richard III ori Thomas Beckett), centrîndu-și creația pe jocul dublu de un tragic histrionism al acestei conștiințe sifisice, marcată de frenzie narcisică și deliruri egolare, de crize de autoritate și

exces de atrocitate, perpetuu confrunțată cu o lume stupidă, care nu opune rezistență la aberantul pariu existențial de a întreprinde orice nebunie în numele libertății absolute. Noțiune ajunsă sinonimă cu absurdul pe măsură ce se constituie într-un recviem sinestezic, executat de patru vioariști înaripați. Îngerii ai morții venind dinspre viitor, costumați în frac și cu joben, oficiînd ritualul sacrificiului letal. Supuși obedienți, alienați prin practicarea prostituției umilînței, sînt așa-zisi virtuși ipocriți, de o bîcnică toleranță, dar nutriră și ambiții de complotiști (Ionel Mihăilescu, Ion Cocieru, Constantin Drăgănescu, Ion Besoiu, Constantin Gheneșcu), diferențiați prin accente umorale. Mai pronunțate în cazurile particulare ale eroilor „opozanți” din varii rațiuni: fidelitate (Helicon, de o austeră demnitate în interpretarea tînărului Silviu Geamănu), amicitie (Scipion, cu sensibilitate prezentat de Marian Rălea), orgoliu vindicativ (Cherea, flegmaticul detestabil înfățișat de Cornel Scripcaru).

Trei sînt ipotezele ultrageriei feminității: seducția violentă suportată de soția lui Mucius – Mirela Gorea; iubirea fanatică a Caesoniiei, căreia i se consacră Irina Petrescu; ori dragostea mai presus de orice a Drusillei – Oana Pelea, aureolată de la început, din acel sublim moment al reînvierii, de un nimb al temerității demiurgice, dar și al respectului față de Dumnezeu, pe care încearcă să i le impună și fratelui-iubit.

Alchimia acestui spectacol ritmat pe coincidența *opositorum* include, alături de dimensiunea dramatică a muzicii (coloana sonoră Mihai Măniuțiu), și dimensiunea psihologică a cromatiei (costumele Doina Levintza, la al doilea *Caligula* din carieră, după fastuoasa montare a lui Horea Popescu la Naționalul bucureștean în 1980): albastrul rece și ostil, violetul involuției și al cîplării brutale, roșul devorator și alarmant, negrul tenebrelor, dar și al fertilității regeneratoare, cît și albul revelației și speranței, al morții mesianice. Aceste din urmă două elemente ambiguu-antagonice unesc definitiv personajele principale într-o hierogamie cosmică, sub jetul de apă vie, purificatoare, pogorită din cer.

**Ioan Mihăilescu –
noul rector al
Universității București**

Săptămîna trecută Senatul Universității l-a ales în funcția de rector pe **Ioan Mihăilescu** (Facultatea de Sociologie), care îi urmează lui Emil Constantinescu. Pentru această funcție au mai candidat Mihai Zamfir (Facultatea de Litere) și Zoe Petre (Facultatea de Istorie).

Ioan Mihăilescu – 47 ani • A absolvit ca șef de promoție Facultatea de Filozofie, secția de sociologie, în 1971. • **Specializări în străinătate:** Viena, Centrul European de Științe Sociale UNESCO (1974–1979); Paris, Universitatea Paris X (1975–1976). • **Doctorat:** București, Universitatea București, 1980. • În 1971–1974 și 1979–prezent – cadru didactic la Universitatea București. • **Funcții îndeplinite:** secretar științific al Centrului European de Științe Sociale – UNESCO (1974–1979); decan al Facultății de Sociologie, Psihologie și Pedagogie (1990–1991); președintele Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare (1994). • **Activitate didactică în străinătate:** *visiting professor* la universitățile din Viena, Bonn, Paris X, Grenoble, Witten, Torun, Seul. Îndrumător de doctorat (în sistemul de cotutelă) la universitățile din Marsilia, Paris-Sorbona, Paris-Sud, Amsterdam, Chicago, Barcelona. • **Activitate științifică:** Realizarea de proiecte de cercetare sociologică în România; coordonarea de proiecte de cercetare comparativă internațională. • **Activități științifice conexe:** activitate de expertiză științifică pentru Uniunea Europeană, Consiliul European, Banca Mondială, Adunarea Parlamentară Europeană. • **Afilieri culturale și științifice:** membru al Consiliului Național al Reformei Învățămîntului (1994–), membru al Consiliului Internațional de Științe Sociale (1974–1979), vicepreședinte al Asociației Sociologilor din România (1994–), redactor-șef al publicației *Romanian Journal of Sociology* (1990–), membru în colegiile redacționale ale unor reviste din Olanda, Italia, Polonia, Franța, președintele Comitetului de Organizare a Congresului Mondial de Sociologie Rurală (București, 1996). • **Limbi străine cunoscute:** franceză, engleză, germană.

Ziua francofoniei

Cu ocazia Zilei francofoniei (20 martie), Liga de cooperare culturală și științifică româno-franceză, Asociația română a profesorilor de limbă franceză și Ambasada Canadei din România au organizat, în sala de festivități „Elvira Popescu” a Institutului francez, o serie de manifestări. Cu acest prilej, domnul Nicolae Drăgănescu, președintele Ligii de cooperare culturală și științifică româno-franceză, a invocat afinitățile de limbă și cultură ale poporului român cu cel francez, amintind o serie de scriitori români care, mînuind cu artă limba franceză, s-au afirmat ca scriitori de talie mondială.

Într-o interpretare personală, de o finețe remarcabilă, Adrian Mihalache, conferențiar la Politehnica din București, a făcut o paralelă între Rimbaud și Eminescu, poezii emblematică ai celor două culturi.

Unei culturi dezvoltată pe baza unei limbi de circulație limitată, cum este cea română, îi este destul de greu să se afirme în planul culturilor majore, însă, printr-un efort susținut (traduceri și recenzii în limbi de circulație), valori consacrate ale culturii noastre se pot totuși impune; acesta a fost rezumatul expunerii doamnei Irina Mavrodin, directorul colecției „Lettres roumaines”. Ea a prezentat o listă de autori români traduși în limba franceză de editura pe care o conduce (Actes Sud), precum și proiectele de viitor.

În cadrul acestor manifestări au mai prezentat comunicări domnia Vasile Tomescu, doctor în muzicologie („Enescu și Franța”), Gilles Dugay, ambasadorul Canadei la București („Canada și francofonie”), Dan Nasta, președintele Asociației române a profesorilor de limbă franceză („Reprezentări tradiționale ale francofoniei la intelectualii români”). Înțînirea s-a bucurat și de prezența ambasadorului Franței în România, domnul Bernard Boyer. (I.A.)

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ – ROMÂNIA

ANUNȚĂ

**CONCURS PENTRU OCUPAREA
POSTULUI DE COORDONATOR
PENTRU PROGRAME DE SOCIETATE CIVILĂ**

Cerințe:

1. Studii superioare, preferabil în domeniul științelor sociale, psihologie, politologie, jurnalistică etc.;
2. Experiență de organizație (neguvernamentală) de minimum doi ani;
3. Experiență în elaborarea, dezvoltarea și aplicarea de proiecte pe tema dezvoltării societății civile;
4. Cunoașterea limbii engleze (obligatorie) – scris și vorbit; a doua limbă străină este un real avantaj;

Responsabilități:

- managementul și realizarea strategiei programelor de societate civilă;
- managementul și sprijinirea unor proiecte de cercetare din sociologie și domeniile conexe;
- organizarea de seminarii, conferințe, schimburi culturale etc. în scopul dezvoltării organizațiilor neguvernamentale și a promovării activităților acestora;
- colaborarea cu alte instituții neguvernamentale din țară și

străinătate în elaborarea de programe extinse și cu implicații în problematica actuală a societății civile românești.

Pentru selecția candidaților se vor depune următoarele acte:

1. Curriculum vitae;
2. Copie diplomă;
3. Două scrisori de recomandare.

Data limită pentru depunerea actelor: 8.04.1996.

Dosarele se vor depune la C.P. 22-196 cu mențiunea: „Pentru departamentul RELAȚII CU PUBLICUL”.

Adresa FUNDAȚIEI SOROS din București: Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, sc. 7, et. 3, sectorul 1, C.P. 22-196.
Tel.: (01)650.74.27, 312.70.53, 312.97.44.

Așteptăm sugestiile dumneavoastră. Cu cele mai bune sentimente, Mihaela Achimescu
Coordonator P.R.

POLIROMcolecția
PLURAL

- Henri Bergson
Gîndirea și mișcarea
- Marcel Mauss
Teoria generală a magiei
- Ion Solomon, Stelian Bălănescu
*În Solacului miturilor.
Cazul Mișcării Legionare*
- Paul Valéry
Criza spiritului și alte eseuri

- Lev Șestov
Noaptea din grădina Ghetsimani
- Barbey d'Aureville
Dandysmul

În pregătire:

Virgil Nemoianu – *Microarmonia* • Arnold van Gennep – *Riturile de trecere* • Vladimir Tismăneanu – *Balul Mascat* • Sf. Ighațiu de Loyola – *Exerciții spirituale*

comenzi la CP266, 6600, Iași
Tel. & Fax: (032)-214.100; (032)-214.111

CRONICĂ DE CARTE

GABRIEL DIMISIANU

Inoportunități actuale

ION IANOȘI

idei inoportune

ION IANOȘI, „Idei inoportune”, Editura Cartea Românească, 224 pagini, 2.550 lei

O veche ofensă

La sfârșitul lui 1993, profesorul Ion Ianoși s-a văzut „țintuit la stîlpul infamiei” de o fostă studentă și doctorandă, care, într-un ziar de mare tiraj, i-a adus o seamă de învinuiri pentru o pretinsă culpă din urmă cu doisprezece ani. Deși „neabilitat să tranșeze în chestiuni strict științifice”, ziarul de mare tiraj ține partea atacantei, nepublicând decât cu greu, după tergiversări, replica celui vizat, iar când o face vine cu adausuri menite să-i agraveze presupusa vinovăție.

Această ofensă și nedreptate reprezintă „pretexțul declanșator” al cărții de față, scrisă de profesorul Ianoși în decursul cîtorva luni, sub impulsul revoltei, dar și al dorinței de a-i lămurii pe cei interesați în legătură cu poziția sa în câteva chestiuni care agită insistent viața noastră publică de după 1989.

Spunînd ce avea de spus, Ion Ianoși a știut, nu avertizează, că ideile sale vor cădea „rău”, că vor veni în răspăr cu spiritul zilei, dar și-a asumat rezultatele acestei defazări, ale acestei inoportunități cu „țaiș actual”. Probabil că îl vor defavoriza aceste rezultate, dar nu are cum proceda altfel. Problema devenise, pentru el, una de confort interior, de moralitate. Disociind între oportunistele „vechi” și oportunistele „noi”, are ambiția ca măcar pe acestea din urmă să nu le cultive: „Dacă acuzatorul și judecătorul, constituiți într-o instanță infailibilă (fără pată și prihană), m-au incriminat de vechi oportuniste, atunci era momentul ca măcar de oportunistele noi să mă scutur”.

Polemismul demersului întreprins de Ion Ianoși se lasă dedus chiar din aceste rînduri introductive și va fi prezent în absolut toate textele ce compun cartea. Toate țin să respingă prejudecăți, să dizloce inerții, să dovedească falsă întemeiere a unor teze, convingeri, precepte.

Fiind astfel, „ideile inoportune” ale lui Ion Ianoși este firesc să stîrnească, la rîndul lor, reacții polemice, replici. Sint convins că acestea vor veni cît de curînd.

Cărturarul și „viața”

Și comentariul ce urmează se înscrisie în replică – în anumite puncte, nu puține – față de *Ideile inoportune*, dar nu o replică de felul aceluia care țin să închidă gura preopinatului. De altfel, dezacordul meu cu Ion Ianoși, acolo unde apare, nu provine din neclintita încredințare că dețin eu adevărata cheie a cutărei probleme. Am propriile nedumeriri și dubii și nu fac, adesea, decât să pun la rîndul meu întrebări.

Angajamentul pe care îl ia în prefață Ion Ianoși, de a se „scutura” de noul oportunism, cel puțin o dată nu-l poate ține și anume atunci cînd apasă pe ideea atașamentului față de carte ca înția probă a moralității cărturarului. Dar nu e aceasta, cu adevărat, înția probă? Sigur că este, numai că ideea, în actualul context, nu este deloc „inoportună”, ci mai degrabă in-

vers. Le sună bine în urechi, în orice caz, aceluia care își argumentează cu ea „cumînțenia”, în fapt obedița față de Putere, plierea pe interesele acesteia, îndemînd viclean la „apolitism”, la întoarcerea la uneltele a scriitorului, la revenirea intelectualului în bibliotecă. „Și totuși, scrie Ion Ianoși, înția probă a moralității cărturarului o constituie atașamentul față de carte, nu neapărat în răspăr cu viața, ci, dacă se poate, în echilibrul cu ea”. De acord, dar dacă nu se poate, dacă „viața” nu acceptă „echilibrul” și dă năvală, agresează, maculează, distruge, ca în iunie 1990? Ce să facă atunci omul atașat cărții, intelectualul, să se supună, să rabde, să accepte violențele „vieții”? Și pină cînd, și cît? În ce ungher al bibliotecii să se ascundă cărturarul spre a-și feri fruntea de lovitura bîței ce o ațîțește? Dar să ajungem și la ideile cu adevărat „inoportune” din cartea lui Ion Ianoși, vizînd, acestea, nu doar „moralități”, ci și aspecte „de ordin istoric și social”.

„Rușii”, „Rusia”, „Omul rus”

Una dintre ele: „rușii”, „Rusia”, „omul rus”, „cultura rusă” și felul în care sînt privite la noi aceste realități, azi. Ion Ianoși pleacă de la constatarea-premisă că „presa abundă în invective la adresa omului rus”, și așa este. Bineînțeles că nu li se va alătura, considerîndu-le expresii ale „partizanatelor mîștonite și regenerate”. „Pentru mine, scrie Ianoși, «rusul», «rușii», «Rusia» nu au conotații fatal negative ori pieritoare”. Nici pentru mine, mă grăbesc să adaug, după cum nu au, îmi place să cred, pentru nici un intelectual român rațional, lucid, nerobit fanatismelor și plăcerii de a „globaliza”. „Ca ins dintr-o colectivitate – scrie, pe drept cuvînt, Ion Ianoși, referindu-se la efectele reprezentărilor globale – «rusul» e tot atît de puțin

vinovat precum «românul» sau oricare altul”. Așa este. Vinovățiile – ca și răspunderile –, acolo unde sînt, se cuvine să fie personalizate, puse pe seama indivizilor ce le-au comis și nu a popoarelor, a semînțiilor din care vinovații fac parte.

Și totuși experiența istorică, adunată prin secole de popoare, își pune pecetea pe felul lor de a gîndi „sintetic” unele despre altele. Acest lucru nu poate fi evitat. Și ce-i spune „românului” (ca de altfel și „polonezului”, „letonului”, „finlandezului” etc.) experiența istorică despre „ruși”: că de la ei nu le-a venit niciodată binele, chiar și atunci cînd se părea că ar putea veni, ca în 1878, în cazul nostru, cînd aliați prețioși fiindu-le, în războiul cu turcii, ne-au mulțumit răpîndu-ne județele din sudul Basarabiei. Acestea sînt realități palpabile, astfel zicînd, iar nu inefabile, de luat în seamă cînd se caută explicația conotațiilor negative de care vorbește Ion Ianoși. Ceea ce nu înseamnă, desigur, că ele trebuie cultivate pină la ațîțare, pină la isterie, cum fac azi destui politicieni lipsiți de scrupule, pentru atingerea unor țeluri meschine de moment. Căci puțin le pasă acestor politicieni, în fond, de soarta „românului”, ca și la ruși de a „rusului”, cînd, și la unii și la alții, doar ca miză a unui joc tactic. Pentru că de un fel era îngrijorarea unui P.P. Carp, a unui C. Stere, a unui E. Lovinescu în legătură cu ce ne poate veni rău dinspre vecinătatea imediată nord-estică și de ce totuși alt fel aceea strigată pe toate drumurile de politicienii demagogi de ieri și de azi, propagatori ai antirusismului profitabil.

„Vestul cultivă de mult interesul pentru limba rusă, cultura rusă, istoria rusă”, ne amintește profesorul Ianoși, iarăși cu dreptate, deși i s-ar putea răspunde, un răspuns prea la îndemînă de altfel, că îi este vorba Vestului să o facă, de acolo de unde se află. La noi este ceva mai greu, de aici de unde ne aflăm, și ne trebuie într-adevăr, pentru această necesară operație, să luptăm cu prejudecăți și inerții, cu resentimente preluate și înțete de atîtea ori artificial.

Dincolo de acestea, nu cred totuși că se poate vorbi la români de un antirusism visceral și de nelecuit. Au fost împrejurări cînd au privit cu simpatie spre răsărit, cu simpatie și speranță, cînd acolo s-au petrecut evenimente apte să încurajeze această atitudine: „dezghețul” hrușciovian, atîta cît a fost, „perestroica” gorbacioviană au fost fenomene bine privite, ecuri-

le lor atenuînd vechea ostilitate față de „ruși” pină aproape de stingere. Dar cînd la ei tonul politic se înăsprește, cînd amenințările împotriva vecinilor, pină nu demult simpli sate-lici, încep din nou să curgă, cînd politicieni irresponsabili de acolo fac publice, cu multă zarvă, planuri sinistre în ce ne privește, cum să nu renibucnească aici resentimentele, tradiționala averșiune și mefiență? În aceste situații, chiar „rușii” sînt cei care le reaprind.

Semiți, antisemiți, prosemiți

Altă serie de idei (subiecte) „inoportune”: semiți, antisemiți, prosemiți. Altă serie și de prejudecăți, inerții, anacronisme restante ce se interpun în calea abordărilor nepătimașe, calme, raționale, cum se doresc – și cum sînt totdeauna în punctul de pornire – cele ale lui Ion Ianoși.

Mai reprobabilă decît poziția univocă, limpede a antisemitului îi apare lui Ion Ianoși poziția tulbură a „prosemițului”, adică a insului care îl apără pe semit, dar în anumite limite, a „tolerantului” care dă de înțeles că ar fi putut fi și intolerant și așteaptă, pentru că nu este intolerant, laude și recunoștință. În fond, „principala prejudecată”, arată Ianoși, „prosemițului” o împărătește în rînd cu antisemitul, dar susține că o face pentru a-l proteja pe semit, într-o lume încă nedebarsată de prejudecăți și complexe, neajunsă încă la lărgimea de spirit a Angliei victoriene, de pildă, condusă cu atîta pricepere și eficiență de prim-ministrul evreu Disraeli. Argumentele de acest fel ale „prosemițului”, constată Ianoși, nu-l lasă nepăsător pe semit, care, ținînd seama de ele, caută soluții de adaptare. Și, pentru că tot a adus vorba de Disraeli, va da un exemplu oarecum din aceeași zonă: „Am avut, în învălmășeala evenimentelor, un prim-ministru dintre evrei. Grijă lui de căpetenie a fost să-și demonstreze neîudăitatea. Și-a tipărit în presă actul de botz, își făcea cît mai multe cruci în public, se declara la tot pasul român get-beget, doar-doar și se va uita originea. Nu i s-a uitat”. Într-adevăr, nu i s-a uitat, dar așa spune că, în cazul lui Disraeli al nostru, mai mult din pricina sa decât din a semenilor neevrei: prea era strident spectacolul pe care îl da lepădîndu-se de origine. Ori este naiv și atunci nu este bun om politic, ori îi crede pe alții naivi, prea naivi, și iar nu este bun om politic.

FOURTH-WAY SCHOOL

bazătă pe sistemul de idei GURDJIEFF-OUSPENSKY va ține trei prelegeri introductive
Relații la tel: 666.80.82, 675.56.14

Adevărul literar și artistic nr. 312

- Cartea scriitorului englez Alan Brownjohn „Umbre lungi” apare mai întîi în România și apoi în Anglia. Acțiunea se desfășoară pe fundalul regimului comunist din România (fragmente)
- Geo Dumitrescu: „Voi rămîne în continuare același stîngaci în derivă”
- Ion Cojar: O premoniție „antiumanistă” a lui Tudor Vianu
- George Cuşnarencu: „Sfântul Graal al Cinismului”
- Adrian Marino: „În celula mea nu a intrat Isus”
- Cornel Regman: „Poeți basarabeni, nu dezarmați!”

INSTITUTUL EUROPEAN

Str. Cronicar Mustea nr. 17
C.P.: 161 • cod 6600 • Iași

Colecția

ISTORIE ȘI DIPLOMAȚIE

Apariții de referință:

- FREDERIC C. NANU, *Politica externă a României 1919-1933*
- AL. ZUB, *La sfîrșit de ciclu. Despre impactul Revoluției Franceze*
- ALEXANDRU CRETZIANU, *Ocazia pierdută*
- GH. BARBUL, I. SOLACOLU, *Schimbarea alianțelor României*
- LEONID BOICU, *Din istoria diplomației europene. Anul 1859 la Români*

Comenzi și informații la sediul Editurii:
Tel. 032-127311 • Tel.-FAX: 032-230197

CRONICĂ DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

Curat obsesie!

GABRIELA ADAMEȘTEANU, „Obsesia politiciii”, Editura Clavis, 254 pagini

Detalii tehnice

La început am fost mirat de ideea Gabrielei Adameșteanu de a-și reuni în volum nu editorialele (așa cum e moda și cum, de altfel, e foarte bine), ci interviurile. Înseamnă că pune mai mult teme în răspunsurile celorlalți decât în ale sale? I s-au părut propriile pagini de analiză și verdict politic mai supuse efemerului și rătăcirii decât rama interogativă în care a prins aproape tot ce are Opoziția mai faimos? Vrea să se sîtueze, și aici, ex-centric? Sau toate la un loc?...

Fapt e că panoplia cu intervești e bine garnisită: trei secțiuni: Istoria apropiată (Regele Mihai, Monica Lovinescu & Virgil Ierunca, Paul Goma, Gabriel Liiceanu, Matei Călinescu, Mihnea Berindei, Vladimir Tismăneanu, Alexandru Paleologu), Descoperirea politiciii (Corneliu Coposu, Andrei Pleșu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Emil Constantinescu, Ion Rațiu, Victor Babeș, Mihai Botez) și Cultura politiciii (Ioan Petru Culianu, Dorin Tudoran, Sorin Alexandrescu, Emil Hurezeanu, Heana Mălăncioiu, Mircea Martin). Cine lipsește? Al. Zub, să zicem, la capitolul unu, Petre Roman la doi, Octavian Paler și Alexandru George (zic eu) la ultimul. În rest – toate marile figuri mediatice ale Opoziției.

Din cele douăzeci și două de convorbiri, anii cei mai „vorbăreți” se arată a fi (dacă am numărat bine) 1994 (opt dialoguri), apoi 1990 și 1991 (cite cinci), pentru ca 1993 (două) și 1992 (unul) să fie foarte puțin prezente în viața „reporterului” Gabriela Adameșteanu.

Reporter?

Divagații

Cine nu face interviu la o gazetă? De la mînzul debutant, care bate cu reportofonul toate conferințele de presă, pînă la șeful revistei, ce se bate, diplomatic, cu omologii din alte domenii, mai toată lumea cîștigă o piine din pusul întrebărilor. Interviuri valabile o zi, o săptămînă, o lună, sau valabile de-a binelea, adică pentru istorie. Noi nu avem încă adevărați reporteri hăitași, agresivi, apte să producă ad-hoc, dintr-un anonim, o vedetă, sau să demoleze în ridicol o notabilitate. Cultural, literar, stăm mult mai bine, deși de la Biberi, Aderca și Brunea-Fox, ori Adrian Păunescu și Sânziana Pop, adică de șaizeci și, respectiv, douăzeci de ani, genul interviului n-a mai strălucit la noi. Scriitorul român (minus nomenclatura domeniului) n-a fost și nu este alintat de întrebări, cu toate că geme de cit e de plin de aflux confesiv; gazetarii se prăpădesc, însă, numai după găoșenia politicienilor. Cit despre eforturile lui Iosif Sava de a deveni Pivotalul apostrof al națiunii, ele sînt, pe cit de laudabile și înduioșătoare, pe atît de penibile adeseori. (Dar în zona te-

leviziunii interviu e cu totul altceva decât în presă, nu-i cazul acum să ne ameuim în divagații.)

E greu să-ți pui personalitatea ca față de masă pentru coatele Celuilalt. Să-i faci loc în prim-plan tocmai prin forța abilă și empatică a întrebărilor tale. Interviul presupune o anume generozitate dibace, o cumințenie puțin perfidă, o nonșalanță (sau, dimpotrivă, o fixațiune) jucată, mascind cunoașterea în fibra intimă a dedesubturilor problemei. Presupunem amestecul fin de pigment contradictoriu în fiecare sentiment: ceva maliție în admirație, ceva afectivitate în acuzație, ceva relativizant în melodramatic sau un ce patetic în surșul coroziv.

În fine, teoria-i lungă și-n funcție de prea multe elemente (cine și de ce întrebă, pentru ce tip de gazetă, ce tip de public, pe ce spațiu, în ce domeniu etc.) ca să zăbovim aici. Deci:

Ce-am vrut să spun?

Am vrut să spun că – și în privința interviului, ca și în rescrierea unor capitole din istoria națională, ca și în administrație, în politică, la televiziune, în afaceri sau în diplomatie – scriitorii au fost (sînt) nevoiți să suplinească absența gazetărilor de profesie. Unii suplinesc cu grație, cu plăcere managerială și cu o vigoare ce a topit demult și bruma de preocupări literare de altădată. Alții transferă împiedicat și cu huciri în lumea politică vechea politică din breaslă sau birfele de la circumscrierilor. Alții, aparent debusolați și suferind de nostalgia singurătății creatoare, înoată cu voluptate în apele prezentului colectiv. Nimeni nu e de blamat, atîta vreme cît își face rău exclusiv sieși; condamnarea începe acolo unde împiedicatul cu condei dă lecții de mers pe sirmă rinocerilor din preajmă.

Gabriela Adameșteanu face, în esență, interviu politic. Nu e interesată de „interviuri de personalitate”, adică de vorbirea de dragul Persoanei omagiate. Nu caută dialogul atemporal, ci interviul la zi, cu direcție clară și finalitate precisă. Teoretic, acest tip de interviu n-ar trebui să fie selectat în volum. El privește clipa și, cel mult, conservă o atitudine de moment, o afirmație, fără a fi, însă, memorabil. Iată că, atunci cînd ai de-a face cu un scriitor – și încă unul deopotrivă sensibil și sagace –, efemerul, parțialul și incolorul capătă valențe de durată, întreg și policromic.

E totuși ciudat: Gabriela Adameșteanu nu-i deloc un întrebător spectaculos, bulversant, cu orgoliu teatral, așa cum se voia (și era) în anii șaptezeci Adrian Păunescu, nici o prezentă lirico-afectuoasă și metaforizantă precum „vechiul” cuplu Sânziana Pop/Gabriela Melinescu. Întrebările Gabrielei Adameșteanu sînt de obicei cuminți, șoptite, mai mult mirate, adică exclamative, defect acuzat interogative. Ciudat, zic, efectul lor asupra interlocutorilor e invers:

șoapta desface mai mult decît răstirea, cumințenia incită mai subtil decît obrăznicia. (Singura excepție unde hărțuirea renunță la orice cătușă de catifea e-n oazul Anei Blandiana.)

Foarte greu, aproape imposibil de prins politica Gabrielei Adameșteanu. Sigur, ne mișcăm exclusiv în spațiul Opoziției. Dar înăuntrul acesteia, acolo unde începe dansul șopîrelor (e cu Manolescu? e cu Blandiana? e cu Constantinescu? Rațiu? Mihnea Berindei? etc.), acolo orice etichetă se dezlipește. Culmea e că, nu o dată, ziarista nici nu știe ce vrea. Adică nu vrea nimic deochet, subtextual. Cum se spune: nu are nici o politică! Joacă la caecalma? Aș, vrea pur și simplu să stea de vorbă și să înțeleagă ce se șobolănește în lumea culiselor. „Vreau să înțeleg ce se petrece”, spune ea. „Să ne deslușim”, vorba personajului caragialian. E cam aceeași turbionare de atitudine pe care-o practică „22”-ul, înghițind inclusiv antinomiile. Dușmanii quieră; pentru ei, asimilarea contrariilor este o ameteală programată, neacceptînd că buna-credință e funciar ostilă monomaniei. Excelent auditor (*Dimineață pierdută* este, între altele, și o capodoperă a auzului), Gabriela Adameșteanu știe să provoace rafinat și să „scoată” din om mai mult decît era acesta pregătit să ofere.

În interviul acordat Delei Verdeș pentru *Dilema* (oct. 1995), și care figurează ca postfață, Gabriela Adameșteanu se declară de-un sfînt și minunat, zic eu, conservatism: „văd cum presa intră în zona electronică (...) a apărut Internetul... Romanul «interactiv», hipertextele, experiențele lui Eco? Eu nu sînt o adeptă a experimentului în literatură. Această cale nu aș urma-o nici dacă aș mai trăi trei vieți. Dacă aș scrie, probabil că aș scrie tot un roman gros și complicat (...) pe care nu știu cine l-ar citi, cine l-ar tipări”. Ea e sigură pe valoarea Provizoratalui, nu dramatizează (și bine face!) această lungă pauză literară a tranziției și simte un „puternic *pressing interior* ca să scriu o carte în marginea memorialisticii”.

Pesemne interviurile strînse aici vor sluji ca fișe, între altele, pentru cartea cu pricina.

Cultura politiciii

Așezat de bunăvoie la mijloc, între artă și politică, dialogul Gabrielei Adameșteanu incită sau supără potrivit orizontului de așteptare. Cititorul dezinteresat de politică și avid de confesiuni culturale (ca mine, de pildă) va fi teribil de împovărat de *sur le vif*-ul multor pagini de aici; cel puțin Pleșu și Manolescu puteau fi „speculați” mult altfel, dincolo de angajarea politică. De cealaltă parte, cititorul ahtiat de politică se va încrunta față de, să zicem, dialogul cu Mihnea Berindei, nepermis de laconic pentru zvonistica de anvergură propagată în jurul personajului. Sau va considera că interviul cu Mircea Martin (dintre cele mai nuanțate din carte) insistă exagerat pe trecut și nu dă suficient... „cu parul” în prezent.

Adevărul e că obsesia politiciii alterează și destramă conștiința culturii. Nu-i nimic: tot așa spun și politicienii, cum că oamenii de cultură denaturează (prin idealism, diletantism sau mercantilism specific) bunătațe de cinism politic narcisic și autoprotabil. În orice caz, din interviurile reunite aici se pot hrăni ambele „guri”. Metafizicienii și erudiții vor fi șocați de adinca implicare a lui Ioan Petru Culianu în problema oculte Puteri universale („la

un moment dat, KGB-ul, lucrînd pe supercomputere – sînt niște mașini care costă zeci de milioane de dolari și pot să-ți facă un model al lumii pentru cîteva zeci de ani sau chiar mai mult (...). Germania este lovitura cea mai spectaculoasă dată de sovietici. Germania întreagă iese acum din consorțiul vest-european: acesta va fi prețul plătit pentru anexarea Germaniei de Est. (...) iar NATO se va schimba complet. Deci e o foarte mare victorie sovietică”, paralel cu interesul său pentru lumile alternative (p. 200 ș.u.). Politicienii vor fi atrași de cutare afirmație a lui Paul Goma din 1990 („De decenii, de cînd comuniștii s-au instalat la putere, ei dau vina pe legionari; dau vina pe dușmanii, dar frații lor. Pentru că legionarii și comuniștii români sînt frați – extrema dreaptă și extrema stîngă”), a lui Vladimir Tismăneanu („sistemul, așa cum este el, nereconstituit, în momentul de față, în România, a acționat cu extrem de mare rapiditate – poate chiar mai mare decît în refacerea vechii Securității – în direcția refacerii vechilor structuri ideologice”, v. la p. 81 filipica împotriva lui Radu Florian), Corneliu Coposu („Teama este că mergem din nou pe urma experienței occidentale făcute cu Ceaușescu – nu de dragul criptocomunismului de la noi, ci datorită situației geopolitice a țării. Occidentalii au interesul major ca țara noastră să fie un factor de echilibru (...) și sînt dispuși să sprijine orice regim stabil (...) Există pentru noi primejdia ca păcăleala pe care le-a tras-o Ceaușescu occidentalilor să se repete acum cu Iliescu”) sau Dorin Tudoran (dacă „domnul Iliescu ar pleca, lăsînd loc altui om politic (...) șansele s-ar îndrepta spre d-l Petre Roman. Dacă nu există decît această opțiune, între Iliescu și Roman, eu personal, vî place, nu vî place, sînt cu Iliescu”, afirmație din febr. 1991).

După cum interesante sînt circumstanțele plecării lui Gabriel Liiceanu de la Institutul de Filozofie, încercările Securității de a-i racola pe Matei Călinescu și Ioan Petru Culianu, lista reușitelor ministeriatului lui Andrei Pleșu și ideea complementarității „22”-*Dilema*, afirmația lui Ion Rațiu că „șovinismul ungarilor este mult mai mare decît șovinismul nostru”, credința lui Sorin Alexandrescu că „plecarea mea a fost o greșală. Am ideea fermă că intelectualii trebuiau să rămîin în România”.

În sfîrșit, ca să fiu subiectiv pînă la capăt, citez o idee a lui Mircea Martin, la care subscv cu furie și neputință: „punctul neuralgic al societății românești nu se pare a fi însă faptul că, dincolo de voința politică (manifestată sau implicată) a Președinției sau a partidului de guvernămînt, există, sub acoperirea democrației, o presiune ocultă care acționează la toate nivelurile Puterii. (...) Mi-ar fi greu să denumesc aceste forțe altfel decît ca pe niște forțe oculte: nu pentru că ar fi total necunoscute, ci pentru că nu își asumă ceea ce fac. Revistele extremiste vorbesc despre «oculta internațională». Aceasta ar fi oculta națională, oculta internă, care nu mai poate face jocurile ca înainte, dar în schimb le poate desface. (...) Am imaginea unui biciclist pe o bicicletă medicinală sau a unui șofer pe o mașină ale cărei roți sînt prinse în saboți: el face toată gestațiunea mersului înainte (...) dar mașinaria rămîne pe loc”. De unde se vede că – totuși – obsesia politiciii devine productivă inclusiv pentru imaginar. Astfel încît, să pedalam voios pe mai departe la bicicleta noastră medicinală...

KURT WEYLAND

Cele patru modele politice ale Americii Latine

(Urmare din numărul trecut)

Masele și puterea, lideri și cetățeni

Diferitele modele de democrație izvorăsc din felul cum teoreticienii latino-americani tratează această dilemă, acordând privilegiu fie maseilor, fie elitelor. Și această deosebire mai are o a doua dimensiune: au voie liderii politici și elitele sociale să domine în politică, ori li se acordă și cetățenilor de rînd o influență considerabilă? În vreme ce elitele mizează deseori pe puterea lor, iar cetățenii de rînd pe numărul lor, liderii politici își pot, de asemenea, baza puterea pe mobilizarea unor mase largi de cetățeni, iar sectoarele publice și mișcările de masă pot câștiga influență ca urmare a preferințelor foarte intens exprimate. Combinația dintre aceste două dimensiuni duce la apariția a patru modele de democrație, asupra cărora se concentrează discuțiile actuale în America Latină: liberalism, populism, „basismo” și concertism.

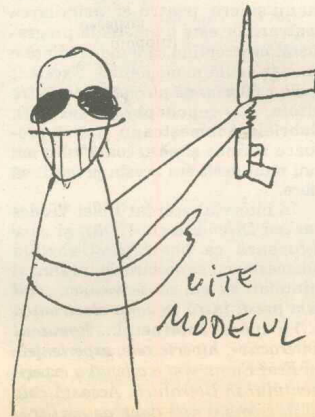
Liberalismul și populismul contează în mod egal pe toți cetățenii. Susținătorii lor consideră că numărul este criteriul principal pentru coeziunea intereselor și pentru luarea deciziilor. Aceste două modele se deosebesc între ele prin elementul căruia îi este atribuită inițiativa politică: cetățenilor individuali sau liderilor politici. În viziunea liberalilor, cetățenii individuali sînt actorii principali. Liderii politici sînt puși în situația de a căuta sprijinul unei majorități de alegători pentru a câștiga putere. Și, de vreme ce competiția îi face pe acești reprezentanți răspunzători față de cetățeni, nu este nevoie ca electoratul să se implice direct și profund în politică.

Spre deosebire de liberalism, populismul consideră că foarte important este liderul care mobilizează „masele” pentru a face ca mulțimea să predomină în procesul politic și să sfărîme preluștile puternicelor elite socio-politice. În această viziune, liderul stabilește o relație cvasipersonală cu un număr cît mai mare de suporteri, trecînd peste organizațiile intermediare existente. Susținătorii populismului sînt în evidență faptul că un lider charismatic poate avea un rol hotărîtor în transformarea săracilor din subiecți pasivi în participanți mai activi; numai în felul acesta poate poporul, adică majoritatea numerică, să câștige.

Concertismul și „basismo”, pe de altă parte, recunosc influențele speciale și puterea, fiecare în felul său. Teoreticienii concertării dau elitelor mai multă influență asupra politicului. Înțelegerile mediate de stat, în special între organizații de interes, trebuie să ducă la un acord, în ciuda puterilor eterogene pe care le controlează

și diferiții actori implicați. Compromisul stă în centrul procesului de decizie. Acest model de democrație dă elitelor drept de veto și limitează schimbările sociale.

„Basismo”, în schimb, încearcă să provoace elitele prin mobilizarea autonomă a oamenilor din clasele de jos și de mijloc, care au preferințe suficiente de bine conturate pentru a depune o energie considerabilă pentru cauza lor. Luînd în considerare clasa marginalizată, „basismo” încearcă să extindă în jos, spre baza piramidei sociale, strategia împunericilor colective, ca să obțină o presiune exercitată

de jos în sus, procedeu folosit cu succes de vechile democrații sociale „radicale” din Europa, care s-au bazat pe mișcările clasei muncitoare. Dar acest efort se confruntă cu anumite limite, căci cei care participă la mișcările sociale sînt în majoritate orășeni și, oricum, sînt puțini.

Aceste patru modele de democrație au diferiți agenți caracteristici: cetățenii individuali (liberalism), liderii și cei care li sînt sprijin (populism), organizații bazate pe interese (concertare) și mișcările sociale („basismo”). Toate aceste modele se sprijină mult pe organizația centrală dintr-o democrație modernă: partidul politic, care își asumă diferite caracteristici și roluri, în funcție de modelul pe care îl servește. În liberalism, partide pragmatice, care duc lipsă de angajări ideologice puternice, coagulează, dar nu modelează interesele cetățenilor. În populism, partidul personalist este vehiculul cu ajutorul căruia liderul își mobilizează sprijinul. În „basismo”, un partid al sectorului public (substituitul latino-american pentru partidul de clasă din Europa) integrează cerințele mișcărilor sociale într-o chemare la schimbări profunde. În cazul concertării, partidele organizate pe baza unui program definesc parametrii negocierii și reprezintă nevoile fundamentale ale sectoarelor celor mai sărace, care duc lipsă de asociații puternice.

Cele patru modele de democrație propun soluții diferite pentru dilema instaurării dreptății. Liberalii nu acordă importanță specială elitelor, dar își apără interesele, declarîndu-le în afara sferei de acțiune legitimă a guvernului, limitînd astfel schimbările necesare instaurării echității. Ei pun, de asemenea, accent pe libertatea individului, limitînd dezvoltarea organizațiilor colective puternice, care ar fi instrumente-cheie cu care sectoarele sărace ar echilibra puterea și ar modera privilegiile elitelor.

Liderii populisti caută să câștige sprijin promițînd să reducă privilegiile elitelor și să distribuie beneficiile suporterilor lor. Dorința lor de a-și extinde propria autonomie politică îi face pe liderii populisti să se distanțeze de cei puternici și să lupte împotriva influenței elitelor. Cu toate acestea, lipsa de organizare a suporterilor lor și slabul lor angajament socio-politic limitează capacitatea de a schimba lucrurile în bine. Alte obstacole sînt ridicate de severele constrîngeri fiscale care domină în prezent greu îndatoratele țări ale Americii Latine. Aceste dificultăți economice pot constitui un motiv pentru amînarea schimbărilor care să aducă cu ele dreptatea. Dacă liderii populisti s-ar concentra mai întîi asupra combaterii crizei economice, ar trebui să caute o apropiere de elitele puternice.

Susținătorii modelului „basismo” resping manipularea maseilor pe care se bazează populismul și fac apel la sectoarele mai sărace, pentru a determina schimbări sociale prin intermediul acțiunii lor colective. Din punctul lor de vedere, împunericile politice permite celor neprivilegiați să construiască o societate mai egală. Dar segmente mari de săraci sînt greu de mobilizat și organizat, astfel încît să opună rezistență elitelor. Ca urmare, mișcările sociale îi lasă deseori în afără pe cei neînștrăiți, riscînd să se transforme în grupuri de interes.

Concertarea acordă elitelor un cuvînt de spus în luarea deciziilor, spre a evita orice risc pentru supraviețuirea mecanismelor democratice. De aceea, egalitatea politică rămîne limitată, iar schimbarea socială nu se poate face decît treptat și cu prudență. Totuși, pentru a aduce oarecare echitate la nivel social, fără a intra în antagonism cu elitele, concertarea minimizează pericolul transformărilor și poate efectua o reformă echilibrată. Poate fi cea mai promițătoare strategie pe termen lung. Însă, dată fiind profunzimea sărăciei și a inegalităților sociale din multe țări latino-americane, o reformă gradată poate părea dureros de lentă, iar segmentele populare pot fi tentate să se îndepărteze de concertare.

Astfel, cele patru modele au și puncte tari, și puncte slabe în încercările lor de a combina reforma socială cu stabilitatea democratică. Populismul și „basismo” doresc o schimbare drastică, dar conțin un coeficient mare de a eșua. Liberalismul se mulțumește cu reforme limitate, iar concertarea susține reforma treptată dar constantă.

Dilemele reformei

Dintre cele patru modele de democrație ale Americii Latine doar concertismul și populismul au fost aplicate în realitate. Populismul a pătruns în mai multe democrații noi, bazîndu-se pe dizlocările sociale și subminarea instituțiilor pe care le-au lăsat în urmă regimurile militare. Cu toate acestea, fragilul sprijin de care se bucură liderii populisti, cît și tensiunile economice cu care se confruntă i-au împiedicat deseori să-și ducă la bun sfîrșit promisiunile. Rezultatul a fost criza economică și frămîntările sociale. Dimpotrivă, acolo unde liderii populisti s-au concentrat mai întîi asupra stabilizării economiei și au impus cu succes programe „șoc”, liberale, ei au acumulat mai multă putere, fapt care pune în pericol democrația.

Pentru a evita aceste greșeli, noile guverne democratice din Chile au adoptat concertismul, care a reușit pînă acum să realizeze consolidarea democrației, o mai mare echitate socială și o creștere economică. Riscurile acestui model democratic apar din dorința maseilor de a accelera schimbarea.

Deși trecerea multor țări din zonă de la regimuri totalitare la unele democratice a dat naștere unui optimism impresionant, valul acestor schimbări de regim a început deja să se năruie, după cum demonstrează acțiunea președintelui Fujimori de a suspenda democrația în Peru, tentativele de lovitură de stat din Venezuela și deseile turburări și eforturi cu care se confruntă democrația braziliană. Scepticismul politologilor începe să știrbească optimismul erorilor democrației latino-americane.

Traducere și adaptare după Journal of Democracy de ADRIANA TUDOR

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în

noile noastre conturi

deschise la Banca Comercială Ion Țiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12:
 (pentru dolari în contul 4024009230,
 pentru mărci în contul 4024009231,
 pentru franci francezi în contul 4024009235,
 pentru lire sterline în contul 4024009232,
 pentru franci elvețieni în contul 4024009233,
 pentru lire italiene în contul 4024009234) sau
 (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec
 (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea
 Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București,
 România.

	1 an	6 luni	3 luni
-Europa	80 \$	40 \$	20 \$
-occidentală:	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF

-Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 \$	20 \$	10 \$
-Israel	60 \$	30 \$	15 \$

-SUA, Japonia,
Australia: 100 \$ 50 \$ 25 \$
sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Redacția: GABRIELA ADAMEȘTEANU (redactor-șef); RODICA PALADE (redactor-șef adjunct); ANDREI CORNEA (publicist comentator); HORATIU PEPINE (publicist comentator); OANA ARMEANU (șef secție social); DIANA TURCONI, IULIAN ANGHËL (social); DAN PERJOVSCHI (grafician); ALEXANDRU CIRIP (secretar tehnic de redacție); RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCĂ (corector); MIRCEA IONESCU (șef serviciu difuzare); CONSTANTIN SATALLA (difuzare); MIHAELA CUCU (publicitate); ANA ISTRATE (șef serviciu financiar-contabilitate).
 Responsabil de număr: RODICA PALADE.

Rubrici permanente:
 H.-R. PATAPIEVICI (eseu), N.C. MUNTEANU (comentariu politic), ILIE ȘERBĂNESCU (comentariu economic), RALUCA STROE-BRUMARIU (Parlament), MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică), CEZAR BALTAZ, HARI KULLER (istoria religiilor), DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară), MAGDA CĂRNECI, ERWIN KESSLER (cronică plastică).

Corespondenți:
 IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chișinău), ION MIRON DAMIAN (Paris), ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, MIHAI ȘORA, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22”. Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie ISSN-1220-5761